

14de VERGADERING. — 28 JANUARI 1898.

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

14de VERGADERING.

VERGADERING VAN VRIJDAG 28 JANUARI 1898.

(GEOPEND TE 11 UREN.)

Ingekomen: 1°. missives van den directeur van het Kabinet der Koningin; 2°. een boekwerk. — Behandeling van de wetsontwerpen tot vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898; voortzetting van de beraadslaging over en aanneming van hoofdstuk IV; beraadslaging over en aanneming van de hoofdstukken V, VII B en XI; beraadslaging over en aanneming van het wetsontwerp tot wijziging der wet van 24 Mei 1897, betreffende het recht van overgang van onroerende goederen, nagelaten door niet-ingezetenen. — Verlof verleend aan den heer Fransen van de Putte tot het doen van vragen aan de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Waterstaat, Handel en Nijverheid over den toestand van het boezemwater van Delfland.

Voorzitter: de heer van Naamen van Eemnes.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 48 leden, te weten de heeren:

van Lier, Cremers, Nebbens Sterling, van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, Alberda van Ekenstein, van Nispen tot Pannerden, van Alphen, Pyls, Nijsingh, Prins, Laan, Bergsma, van Boneval Faure, Rahusen, Fennema, van den Biesen, Regout, Brautsen van de Zijp, L. van Nispen, Geertsema, Fransen van de Putte, Sassen, van Marle, Merkelbach, Melvil van Lynden, Viruly, van Asch van Wijck, Vening Meinesz, Bultman, Kist, Siczek, Schimmelpenninck van der Oije, van Heek, Welt, van Swinderen, Pijnacker Hordijk, de Jong, van Welderen Rengers, Breebaart, Vlieland Hein, Godin de Beaufort, Magnée, van Hall, van Zinnicq Bergmann, Muller, Reekers en Rutgers van Rozenburg,

en de heeren Ministers van Justitie, van Binnenlandsche Zaken, van Financiën en van Buitenlandsche Zaken.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter deelt mede dat zijn ingekomen:

1°. 48 missives van den directeur van het Kabinet der Koningin, houdende mededeeling van de bekrachtiging door H. M. de Koningin-Weduwe, Regentes, van even zoovele ont-

werpen van wet, door de Eerste Kamer aangenomen in hare vergaderingen van 29 en 30 December 1897.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen;

2°. een boekwerk, getiteld: „Pensioen voor weduwen en weezen van onderwijzers. Een woord van waarschuwing gericht tot de burgerlijke ambtenaren in Nederland.”

Dit boekwerk zal geplaatst worden in de boekerij der Kamer.

Aan de orde is de behandeling van de wetsontwerpen:

I. VASTSTELLING DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1898. (2)

De beraadslaging over HOOFDSTUK IV (DEPARTEMENT VAN JUSTITIE) wordt voortgezet.

De heer **Cort van der Linden**, *Minister van Justitie*: Mijnheer de Voorzitter! Ik moet beginnen met een woord van erkentelijkheid voor de welwillende woorden, die gisteren van verschillende zijden der Kamer tot mij zijn gericht. Het doet mij daarom te meer leed, dat ik aan een aantal wenschen die zijn uitgedrukt, niet zal kunnen voldoen.

In de eerste plaats kan ik niet voldoen aan sommige wenschen, wegens het inzicht dat ik heb in het belang van de instellingen, die ter sprake werden gebracht. Ik heb daarbij voornamelijk het oog op hetgeen besproken is door den geachten afgevaardigde, den heer Reekers. Indien ik het beginsel van art. 449 krachtig wensch te handhaven, dan is dit echter niet omdat ik zou staan op het standpunt, dat door dien geachten afgevaardigde gisteren is bestreden. Ik wensch namelijk dit art. 449 niet te behouden omdat ik bevreesd zou zijn voor clericale overheersching, want ik ben overtuigd — en deze overtuiging is bevestigd door jarenlange vriendschappelijke relatien met vele Roomschen — dat in een land als het onze met zijne geschiedenis en met onze gemengde bevolking onze Katholieke landgenooten op den duur meer sympathie zullen hebben voor het beginsel van vrijheid dan voor de neigingen van overheersching, die ongetwijfeld ook bij sommigen hunner wel eens zich zullen voordoen.

Maar ik wensch het beginsel van art. 449 daarom krachtig te handhaven, omdat ik geloof, dat de roeping van den Staat is om te zorgen, dat onze instellingen blijven beantwoorden aan haar doel, en nu zou het zeker eene onpractische politiek zijn en bewijs geven van weinig practisch inzicht, indien men, hoezeer ook gehecht aan de neutraliteit van den Staat, zou ontkennen, zou voorbijzien den grooten historischen invloed van de leerstellingen der Kerk.

De geachte afgevaardigde heeft gisteren gezegd, indien ik hem goed verstaan heb, dat art. 449 ten eenenmale overbodig is, want ieder verstandig man zal de formaliteiten van het burgerlijk huwelijk wel vervallen en zeer zeker zullen de geestelijken de vervulling van die formaliteiten bevorderen. Onderstel dat dit inderdaad juist was, dan zou ik vragen: waarom dan die aandrang tot afschaffing van het artikel? Waarom kan het niet blijven zooals het is? Maar inderdaad is het niet overbodig en wel om deze reden dat niet allen verstandige menschen zijn. Er zijn een aantal onverstandige menschen ook in ons land en dan vrees ik dat het bij hen dikwijls zou voorkomen dat zij, in den waan een huwelijk te sluiten, zouden leven in concubinaat. Daartegen moet de Staat waken.

Ook heeft het mij geen groote geruststelling gegeven dat ik van den geachten afgevaardigde heb gehoord dat hij het burgerlijk huwelijk herhaaldelijk heeft gequalificeerd als eenvoudige eene formaliteit. Ik ben niet zonder vrees dat een aantal menschen die meening deelen en inderdaad het al of niet aangaan van het burgerlijk huwelijk zullen beschouwen als eene onbeduidende vormquaestie.

Indien ik dus niet kan toegeven aan den wensch dat art. 449 wordt ingetrokken, ik heb er geen bezwaar in gezien, toen mij in de andere Kamer de pertinente vraag werd gesteld of ik mijne goedkeuring zou kunnen hechten aan een goed geformuleerd voorstel waarbij, met behoud van het beginsel van art. 449,

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

toch aan zekere gewetensbezwaren werd te gemoet gekomen, deze vraag toestemmend te beantwoorden.

Ik geloof dat dezelfde motieven die mij leiden tot handhaving van het beginsel van art. 449, mij er toe moeten leiden om met zekere uitzonderingen, waar die gevaren waarop ik heb gedomd, niet te duchten zijn, aan de wenschen van den geachten afgevaardigde en zijne geloofsgenooten te gemoet te komen.

Nu heeft de geachte afgevaardigde de vrees uitgesproken dat het overleg dat ik heb toegezegd met den volksvertegenwoordiger die de zaak ter sprake heeft gebracht meer schade aan de zaak zou kunnen doen dan voordeel, omdat ik tot de conclusie zou kunnen komen dat de zaak niet voor regeling vatbaar was. De geachte afgevaardigde, op wiens vriendschappelijke gevoelens ik evenzeer prijs stel als hij op de mijne, zal van mij de verzekering willen aannemen dat een dergelijk vooruitzicht bij mij niet bestaat en allermint in mijne bedoeling ligt. Ik ben met den geachten afgevaardigde, den heer Harte van Tecklenburg, in overleg getreden, allereerst uit een begrip van courtoisie, omdat ik, waar hij een wetsontwerp aankondigde, niet sit venia verbo onder zijne duiven wilde schieten, maar ten andere om licht te zoeken waar het te krijgen was, omdat ik mij op de hoogte wilde stellen van de eischen en verlangens, die door hem werden gekoesterd.

Ik blijf er dus, wat deze zaak betreft, bij, dat ik, met handhaving van art. 449, zal trachten eene formule te vinden, waardoor in bijzondere gevallen aan bezwaren zal worden te gemoet gekomen.

En door den geachten afgevaardigde, den heer Reekers, en in aansluiting aan hem, door den heer van den Biesen, is aangedrongen op vereenvoudiging van de huwelijks-formaliteiten.

De geachte afgevaardigde, de heer van der Biesen, heeft daarbij te kennen gegeven, dat hij het benijdenswaardig talent heeft — een talent, dat hem vooral door de commissie voor het Burgerlijk Wetboek zal worden benijd — om in een half uurtje een dergelijk wetsontwerp samen te stellen.

Mijne ervaring op dat gebied is eene andere. Ik heb geleerd, dat zelfs voor de eenvoudigste wetswijzigingen langdurige voorbereiding noodig is, omdat eene wet in tal van andere wetsbepalingen en in tal van relatien van het maatschappelijk leven ingrijpt. Men kan dit zoo maar niet uit zijne mouw schudden. Intusschen zal ik, wanneer de zaak aan de orde komt, gaarne de wenken van den geachten afgevaardigde ter harte nemen. Ik wil hier terstond bijvoegen, dat het mij voorkomt, dat wel eenige vereenvoudiging in de formaliteiten kan worden aangebracht, maar dat voor mij het burgerlijk huwelijk eene van de belangrijkste verbintenissen is die men kan aangaan, en dat dus van mij niet te verwachten is eenig voorstel, waarbij de waarborgen zouden verminderen, die thans in de wetten gegeven zijn tegen onberaden en overijde besluiten.

In het bijzonder wat betreft de toestemming die bij het huwelijk vereischt wordt van de ouders en bij gebreke daarvan van de grootouders, wil ik wel zeggen, dat de leeftijd van de meerderjarigen misschien eenigszins zal kunnen worden verlaagd, maar zolang de gezinnen blijven de grondslagen van de familie-rechten, zal men niet alleen in het belang van de aanstaande echtgenooten noodig hebben de toestemming van de ouders en bij gebreke daarvan van de grootouders, maar ook wel degelijk in het belang van de familiën, van de geslachten, omdat het voor de ouders en de grootouders niet onverschillig kan zijn, wie zij in hunne familie opnemen en aan wie zij eventueel hun vermogen zullen nalaten.

Er is nog eene andere reden waarom ik aan sommige wenschen, die gisteren hier zijn te kennen gegeven, niet kan voldoen, en dit is eene reden van financiële aard.

Het is soms of in den laatsten tijd de rollen van Regeering en Volksvertegenwoordiging verwisseld zijn, want de historische roeping van de Volksvertegenwoordiging is de koorden van de beurs dicht te houden, terwijl men tegenwoordig uit den boezem van de Vertegenwoordiging telkens en telkens aandrang verneemt tot verhooging van uitgaven, en de Regeering wordt daardoor ten taak gesteld de koorden der beurs, die de Volksvertegenwoordiging wel eens wat los laat, stijf vast te houden.

Ik heb hierbij in de eerste plaats het oog op hetgeen is gesproken door den heer Melvil van Lynden en in aansluiting met

hem door den heer van Alphen, namelijk de verhooging van de traktementen van het Hoog Militair Gerechtshof.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat beide heeren zich stellen op een verkeerd standpunt.

Het is niet de vraag of verhooging der traktementen in het algemeen billijk, maar of zij uit een oogpunt van publiek belang nu onmisbaar is. Verscheidene traktementen, ook begrepen in het hoofdstuk van Justitie, moesten, op zich zelf beschouwd, verhoogd worden: en het is uit een oogpunt van billijkheid zeer begrijpelijk in ieder bijzonder geval dat op vermeerdering wordt aangehouden. Ik wijs op de bezoldiging van de rechters en van de ambtenaren van het Openbaar Ministerie in de groote steden Amsterdam, Rotterdam en 's Gravenhage, op de ambtenaren van mijn Departement, op de godsdienstleeraars en de cipiers bij de gevangnissen, op de klerken der parketten en ter griffie, op de opzichters bij de openbare werken. Zoo zijn er tal van personen. Gaf men aan dien aandrang gehoor, dan zou de Minister van Financiën mij zeer spoedig een „halt" toeroepen.

Hebben nu die geachte sprekers bewezen dat deze verhooging zoo bijzonder onmisbaar is? Ik ben daarvan niet overtuigd. Zoowel voor de militaire als voor de rechtsgeleerde leden van het Hoog Militair Gerechtshof is die verhooging niet onmisbaar.

Wat de militaire leden betreft, volkomen geschikte opperen vlagofficieren zal men wel altijd kunnen vinden onder de gepensionneerden, want zij verkrijgen hun pensioen in den regel lang voor zij als afgeleefde grijsaards tot geen reëel werk meer in staat zijn. Er zullen onder hen wel altijd zijn die er de voorkeur aan geven eene eervolle werkzaamheid te vinden als lid van het Hoog Militair Gerechtshof, dan hunne dagen in ledigheid te slijten.

Omtrent de rechtsgeleerde leden deel ik ook niet de vrees van den geachten afgevaardigde. Ik geloof niet dat de nood zoo aan den man is.

De heer Melvil van Lynden heeft er zelf op gewezen, dat bij de laatste vacature een lid gevonden is, waaraan hij te recht en om zijne bekwaamheid en om zijne ervaring hulde bracht. Welnu, het doet er niets toe of er een groot of een klein getal sollicitanten is, maar de vraag is of de vacature behoorlijk kan vervuld worden. De ervaring heeft geleerd dat niet alleen toen een lid van de balie zich beschikbaar heeft gesteld, maar dat ook bij vacatures in andere rechterlijke colleges niet zelden leden der balie hunne lucratieve maar zeer moeilijke carrière prijs gaven, ter wille van een rustiger en eervol ambt.

In de laatste plaats vraag ik of die verhooging nu opportuun zou zijn. De geachte spreker memoreerde dat vroeger door deze Kamer een voorstel tot verhooging verworpen is omdat men aan de Regeering een prikkel wilde geven om het militair strafrecht te regelen. Die prikkel is nu vervallen, omdat het militair strafwetboek nu reeds bij de Staten-Generaal is ingediend. Ik ben geen vriend van dergelijke prikkels en ik zou niet gaarne dat prikkelargument voor mijne rekening willen nemen. Maar de zaak is thans omgekeerd. Het militair strafrecht is thans ingediend en daarna zal de militaire strafrechtspleging onmiddellijk moeten volgen. Is het nu het geschikte oogenblik eene nieuwe regeling der traktementen aan de orde te stellen, terwijl niet eens zeker is of het Hoog Militair Gerechtshof zal behouden blijven?

In de derde plaats kan ik aan een aantal verlangens die hier zijn geuit, niet voldoen om deze reden, dat de werkkrachten van den Minister van Justitie, evenals van ieder andersterveling, beperkt zijn. Hoe gaarne ik het zou willen, ik kan aan al die verlangens niet te gemoet komen om deze eenvoudige reden, dat de tijd mij ontbreekt.

De geachte afgevaardigde uit Noordholland, de heer Rahusen, is ook al een van die gelukkige stervelingen, die een wetsontwerp in een minimum van tijd kunnen klaar maken. Hij is zelfs zoo ver gegaan dat hij den tijd, waarin hij eene wetswijziging kan maken, korter heeft genoemd dan de tijd, dien hij zelf noodig had om die wijziging aan te prijzen.

Ik zal mij wel wachten om met den geachten afgevaardigde in debat te treden over quaestiën van zeerecht, want ik vrees te zeer dat ik niet aan het langste eind zou trekken. Maar één ding maakt mij huiverig om ondanks zijne hooge autoriteit met hem in zee te gaan, en dit is dat, gelijk ik reeds in de Memorie

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

van Antwoord heb gezegd, er andere autoriteiten zijn, die van een geheel ander gevoelen zijn dan hij. En de Kamer van koop-handel te Rotterdam en de commissie voor de handelspolitiek hebben de wijziging van art. 457 onnoodig en niet wenschelijk geacht. Ik moet de opmerking maken dat het niet betrof de binnenvaart, maar art. 457, dat te wijzigen zou zijn.

In dat rapport van de Kamer van koophandel lees ik, nadat eene breede motiveering was voorafgegaan: „Op al deze gronden gelooven wij dat het niet mogelijk is eene algemeene voor alle gevallen billijke regeling te maken, en zouden dus het artikel liefst behouden zooals het is en het aan belanghebbenden overlaten voor elk geval bijzondere bepalingen te maken.”

En de commissie voor de handelspolitiek zegt: „De vraag, of ook voor zeeschepen, ten aanzien van het bepaalde bij art. 457 Wetboek van Koophandel, nadere voorziening zou moeten worden getroffen, heeft thans geen punt van speciaal onderzoek uitgemaakt, vermits deze quaestie reeds vroeger is overwogen en, zie o.a. de bij uw schrijven van 22 Mei ll. gevoegde missive van de Kamer van koophandel en fabrieken te Rotterdam, naar der commissie voorkomt, te recht ontkennend is beantwoord.”

Waar nu zulk een strijd is tusschen gezaghebbende autoriteiten, geloof ik, daar er nog heel wat werk aan den winkel is, dat de Regeering het beste doet zich voorloopig van de zaak te onthouden.

En wat betreft de tweede quaestie, die door dien geachten afgevaardigde ter sprake is gebracht, de quaestie van schepen die door petroleum-motoren worden in beweging gebracht, ook daar moet ik eene dilatoire exceptie pleiten. Want in het door den geachten afgevaardigde geciteerde arrest is wel uitgemaakt dat schepen die door petroleum-motoren worden bewogen, niet behooren tot de zeilende en drijvende schepen, dus niet vallen onder artikel 8 van den algemeenen maatregel van 1892, maar er is volstrekt niet uitgemaakt dat zij niet behooren tot de stoomvaartuigen, die in art. 7 worden geregeld.

Nu zou ik nog volstrekt niet durven voorspellen, dat wanneer de zaak opnieuw aan het oordeel van den Hoogen Raad werd onderworpen, deze schepen niet zouden worden gerangschikt onder art. 7. Bovendien moet ik den geachten afgevaardigde opmerken, dat eene regeling van deze zaak niet zoo eenvoudig is als men zich dit voorstelt, want de zaak is niet te regelen bij Koninklijk besluit, maar moet geregeld worden bij algemeenen maatregel, zoodat in elk geval zal moeten worden gehoord het advies van den Raad van State. De algemeene maatregel gaat bovendien niet uit van het Departement van Justitie alleen, maar in de eerste plaats van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, in overleg met de Departementen van Marine en van Justitie.

Wanneer nu de geachte afgevaardigde eenige ervaring heeft hoe verbazend snel de zaken soms gaan, dan zal hij misschien toch toegeven dat overleg tusschen drie Departementen en den Raad van State wel eenigen tijd zal vorderen.

Aan enkele wenschen die zijn uitgesproken kan ik voldoen; gedeeltelijk is er reeds aan voldaan. Ik heb daarbij het oog op de wijziging van art. 407, dat door den heer van Lier is ter sprake gebracht. Het heeft de eer gehad reeds dikwijls in het publiek te zijn besproken. Thans is eene wijziging ontworpen, die op het oogenblik in onderzoek is bij den Raad van State. Ik zal mij er dus thans niet verder in verdiepen, en geloof ook dat de geachte afgevaardigde dit niet van mij verlangt; maar ik kan hem wel de verzekering geven dat ik, vóór het wetsontwerp bij de Kamer wordt ingediend, aandachtig de wenken zal overwegen die hij gegeven heeft, en ik vlei mij dat, wanneer hij het onder de oogen krijgt, hij voldaan zal zijn.

Ik heb ook het oog op de artt. 214 en 215 van het Wetboek van Strafvordering, waarover de heer Melvil van Lynden een enkel woord heeft gezegd. Ik kan hem niet toegeven dat de artikelen die ik aangehaald heb in de Memorie van Antwoord, niet zouden vallen onder art. 215 van het Wetboek van Strafvordering, alinea 1. Wanneer hij de wet van 1896 wil inzien, zal hij ontwaren dat juist die artikelen van de algemeene Wet uitdrukkelijk zijn genoemd in die wet, en wel in art. 11, laatste alinea, waarin gezegd wordt: „In de artt. 85, 219 en 222 worden onder kosten of onkosten verstaan de werkelijk gemaakte kosten

bij de inventarisatie, alsmede de kosten voor transport, bewaring en onderhoud der in beslag genomen goederen.”

Die artikelen worden dus speciaal met het oog op art. 215 gehandhaafd. Zoo is het ook met de artikelen van het Wetboek van Strafvordering. Dit is evenwel eene quaestie *minoris momenti*; wanneer de herziening van dit wetboek, die thans bij mijn Departement in bewerking is, tot stand komt, zal aan de redactie van de artt. 214 en 215, zooals die gewijzigd zijn bij de algemeene Wet van 1893, worden gedacht en de hand geslagen worden.

Eindelijk heb ik het oog op art. 163 Burgerlijk Wetboek, dat door den heer Rutgers van Rozenburg is ter sprake gebracht. Het spreekt vanzelf, dat bij herziening van het huwelijks-goederenrecht ook dit artikel moet worden ter hand genomen. Ik moet alleen zeggen dat, naar het mij voorkomt, een aantal moeilijkheden, waarop de geachte afgevaardigde wees, zou kunnen zijn voorkomen, indien de belanghebbenden tijdig gebruik hadden gemaakt van een ander artikel van het Burgerlijk Wetboek, artikel 167, waardoor de bevoegdheid gegeven wordt om bij de rechtbank machtiging te vragen.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, moet ik nog ter sprake brengen een punt dat mede door dien laatsten geachten afgevaardigde is behandeld: het betreft de gehoorigheid in de gevangenis te Amsterdam. Ik doe dit met eenigen schroom: niet omdat ik zou aarzelen de volle verantwoordelijkheid op mij te nemen voor hetgeen ik met mijne handteekening heb onderschreven. De geachte afgevaardigde heeft gesproken van een conflict tusschen de afdeling van de Koninklijke Akademie en de ambtenaren van mijn Departement.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, niet die ambtenaren zijn verantwoordelijk, maar de Minister, en het is aan mijn Departement geen gewoonte en zal zoolang ik de eer hebaan het hoofd daarvan te staan geen gewoonte worden, dat de ambtenaren beslissen en niet de Minister. Maar met eenigen schroom bespreek ik deze zaak, nu zij eenmaal ter sprake is gebracht, daar ik eenzijdig overtuigd ben, dat de hooge stelling die de Koninklijke Akademie en de commissie uit haar midden in de wetenschappelijke wereld inneemt, aanspraak heeft op groote consideratie, terwijl ik anderzijds toch met leedwezen heb kennis genomen van het nader rapport, dat ik van die afdeling heb ontvangen, omdat ik gaarne had gezien dat, waar die afdeling heeft gemeend te moeten intervenieeren in een debat tusschen de Regeering en de Volksvertegenwoordiging, en waar zij heeft gemeend te moeten wijzen op misvattingen, zij een anderen vorm voor hare gedachten had gevonden dan bewoordingen die, gelijk de geachte spreker niet zonder recht heeft gezegd, eene ernstige beschuldiging inhouden.

Ik zal nu niet treden in uitvoerige wederlegging van dat nader rapport. Ik hoop te zijner tijd en te zijner plaatse aan te toonen dat de gronden waarop die ernstige beschuldigingen zijn uitgesproken, niet voldoende kunnen worden geacht. Ik wil echter een punt, eene zinsnede, die door den geachten spreker in het bijzonder is gememoreerd, even behandelen.

In dat nader rapport komt dit voor — en ik geloof dat dat de zinsnede is die de heer Rutgers van Rozenburg heeft voorgelaten:

„In de Memorie van Antwoord vindt men te dien opzichte allereerst de woorden: „de leden die zich daarover uitlieten hebben het verslag der commissie bevredigend gevonden omdat „daarin middelen tot verbetering worden aan de hand gedaan.” Ware dit alleen voldoende, de zaak zou eenvoudig genoeg zijn en het bezwaar zou al lang niet meer zijn gevoeld. Want reeds lang te voren waren en hier te lande en in het buitenland door anderen „middelen tot verbetering aan de hand gedaan.”

En nu zegt de commissie dat deze woorden in strijd zijn met de feiten, dat haar niets bekend is omtrent middelen die elders zijn beproefd. En wat leest men nu in het rapport van die commissie zelve? Vooreerst wat betreft hier te lande — en ik zou dit voorbeeld met andere kunnen vermeerderen — dat zij in Rotterdam is geweest, tweemaal: dat zij de eerste maal den toestand onbevredigend vond, en van het tweede bezoek dat zij bracht rapporteert zij: „Toen wij dat tweede bezoek brachten was er als proef eene wijziging gemaakt tot vermindering der gehoorigheid, waarover de Minister bij schrijven van

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

22 Februari 1897 had te kennen gegeven gaarne onze beoordeeling te zullen vernemen."

Dat is toch een proef die hier te lande genomen is.

En wat het buitenland betreft wordt op bladz. 129 van het rapport gezegd: „Wij hebben ons op de hoogte gesteld van hetgeen er omtrent het bezwaar der gehoorigheid in het buitenland is opgemerkt geworden en van de hulpmiddelen die daar zijn aangewend om het in meerdere of mindere mate op te heffen" en verder:

„Wij laten hier een overzicht volgen van hetgeen in de afzonderlijke landen is opgemerkt en beproefd." enz.

Wanneer de commissie zelve zegt dat zij hier te lande proeven heeft waargenomen en heeft nagegaan wat in het buitenland in dit opzicht is geschied, dan gaat het niet aan dat zij den Minister, die zegt dat er in het buitenland en hier te lande proeven zijn genomen, toevoegt dat zijne beweringen in strijd zijn met de feiten.

Maar dit zijn quaestien die, misvattingen of niet, tot de zaak zelve slechts in zeer verwijderd verband staan. Waarom ik de conclusie waartoe de commissie van de Koninklijke Akademie is gekomen, onbevredigend heb genoemd, is om eene andere reden. Wat toch is het geval?

De commissie is zelve tot de conclusie gekomen, dat voor normale omstandigheden noodig is een venster, dat onder controle staat van den gevangene, en door hem desverlangd kan geopend worden; en dat alleen waar misbruik gemaakt wordt van dat venster, het zou kunnen dichtgemaakt worden, omdat men zich uitsluitend zou kunnen verlaten op eene kunstmatige ventilatie.

Nu heeft de commissie nauwkeurige proeven genomen, waarvan ik de waarde niet geheel kan beoordeelen; doch die ongetwijfeld uit wetenschappelijk oogpunt hoogst belangrijk zullen zijn. Deze proeven strekken om aan te toonen, dat kunstmatige ventilatie mogelijk is, terwijl gelijktijdig het doordringen van de stem langs de luchtwegen wordt vermeden. Ik neem gaarne aan dat dit een groot wetenschappelijk succes is; maar de quaestie der gehoorigheid is daarmede niet voldoende opgelost. Wat de commissie voorstelt is eene ventilatie die feitelijk is eene strafventilatie, althans eene ventilatie waarvan het nut alleen blijkt wanneer de gevangene wegens misbruik van het venster gestraft is. Maar de groote vraag waar het op aankomt is niet voor misbruik te straffen, maar het misbruik te voorkomen. Ook nu — ik ben er vast van overtuigd — kan de tucht in de gevangenis gehandhaafd worden; ook nu kan het bezwaar van de gehoorigheid door het toepassen van strenge tuchtmiddelen voorkomen, althans tot een minimum beperkt worden. Wat heeft de commissie dus eigenlijk gedaan? Zij heeft alleen eene nieuwe natuurlijke straf gevoegd bij de strafmiddelen, die reeds ter beschikking van het gevangenisbeheer staan.

Juist de noodzakelijkheid om tuchtmiddelen toe te moeten passen, is het groote kwaad dat men trachten moet te voorkomen. Want juist door het voortdurend bestraffen van een zoo natuurlijk vergrijp als de communicatie met lotgenooten of anderen verzwakt men de macht ten goede die van het gevangenisstelsel kan uitgaan.

Daardoor maakt men het moeilijk om de gevangenen te geven aan rustigen arbeid en door toespraken als anderszins op den goeden weg te houden en men verstoort de stemming die noodig is voor overpeinzing, een der hoofddoeleinden van de eenzame opsluiting. Daarom heb ik gezegd dat het middel, door de commissie aangegeven, mij onbevredigend toescheen, maar ik maak der commissie daarvan geene grief. Ik begrijp volkomen dat zij hare taak eenigermate beperkt heeft opgevat. Maar men make er ook der Regeering geene grief van, dat zij de zaken uit een enigszins ruimer oogpunt beschouwt.

Hiermede geloof ik de gemaakte opmerkingen voldoende te hebben beantwoord.

De heer **Reekers**: Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft zich bezorgd gemaakt over het woord „formaliteiten", door mij eenige malen gebezigd, toen ik sprak over het burgerlijk huwelijk.

De wet laat iedereen volkomen vrij in zijne meening ten opzichte van hetgeen als het wezen van het huwelijk moet beschouwd worden. Daarom begint dan ook de Staatcommissie tot herziening van het Burgerlijk Wetboek, zeer te recht, den

Vijfden Titel met deze woorden: „wat een huwelijk is behoeft de wet niet te bepalen".

De wet bemoeit zich alleen met hetgeen noodig is, opdat een huwelijk door den Staat als wettig worde erkend.

Daarom heb ik gesproken van formaliteiten, geheel in overeenstemming met art. 83 van onze wet, die het huwelijk alleen beschouwt in deszelfs burgerlijke betrekking, en daarmede erkent dat er nog andere betrekkingen zijn.

Ik heb echter de wenschelijkheid betoogd dat hetgeen ik nu en dan formaliteiten noemde behoorlijk zou worden vervuld.

Nu meen ik verder in den geest der Kamer te handelen en ik geloof ook dat de Minister mij ten goede zal houden, als ik de discussie, die heden toch niet tot een direct resultaat zou leiden, niet verder voortzet; maar ik mag niet nalaten om den Minister dank te zeggen voor het antwoord, dat hij mij ten slotte gegeven heeft omtrent het indienen van een wetsontwerp tot herziening van art. 449 Strafwetboek.

Hij heeft door zijn antwoord mijne bezorgdheid op dit stuk geheel uit den weg geruimd.

De heer **Melvil van Lynden**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan niet anders dan mijn leedwezen uitdrukken over het feit, dat de Minister van Justitie niets schijnt te gevoelen voor de positie van de leden van het Hoog Militair Gerechtshof, welke magistraten altijd de dupe zijn geweest van twee argumenten: het financieel argument en de in uitzicht gestelde herziening van de Militaire Wetboeken.

Toen in 1858 de traktementen van die magistraten werden verminderd, geschiedde dat volgens de considerans der wet, omdat „in afwachting van eene herziening der wetgeving op het stuk der militaire justitie en van de alsdan omtrent het bestaan van den werkkring van het Hoog Militair Gerechtshof, in verband daarmede te nemen eindbeslissing, maatregelen van bezuiniging" wenschelijk werden geacht. Dezelfde argumenten worden thans weder door den Minister gebezigd.

Toch meen ik, dat hier het financieel argument niet te zwaar mag wegen want het schijnt niet ondenkbaar, dat als niet deze traktementen bij de wet geregeld waren, men aan deze magistraten zou te hulp zijn gekomen. Het verdient toch de aandacht, dat, niet lang geleden op het gebied van de militaire justitie traktementsverhoogen zijn tot stand gekomen. Want bij Koninklijk besluit van 25 Februari 1895 n. 27, zijn de traktementen van de auditeurs-militair verhoogd; wel een bewijs, dat men inzag dat de militaire justitie uit een financieel oogpunt te laag geplaatst was. Een gevolg van dat besluit is echter dat thans de hogere rechter eene mindere bezoldiging geniet dan de lagere. De auditeurs-militair toch behooren bij de krijgswaarden die in de militaire hiërarchie staan onder dit Hoog Militair Gerechtshof. Een gevolg van een en ander is, dat een auditeur-militair, die lid van het Hoog Militair Gerechtshof wordt, in traktement achteruitgaat, met uitzondering alléén van den auditeur-militair te Leenwarden.

Mag zulk een toestand houdbaar heeten?

Waar, naar mijn inzien, de eischen van eene goede militaire rechtspraak tot verbetering noodig maken, moet men bij deze quaestie niet tegen eene kleine financieele opoffering opzien, en mogen financieele bezwaren geen al te groote hinderpalen aan eene regeling in den weg leggen.

Nu zegt de Minister wel, dat men tot nu toe steeds in de vacatures heeft kunnen voorzien, maar ik vraag, zou men dan het oogenblik moeten afwachten, dat daarin niet meer voorzien kan worden?

Ik wil slechts releveeren het feit, dat bij de vacatures die er in 1892 en 1895 in het Hoog Militair Gerechtshof ontstaan zijn, zich geen lid van eenig rechtscollege voor die betrekking beschikbaar heeft gesteld. Het wil mij voorkomen, dat een toestand, waarin men voor de behoorlijke bezetting van openvallende plaatsen afhankelijk wordt van toevallige kandidaten, niet vrij van bedenking is.

De heer **Rutgers van Rozenburg**: Mijnheer de Voorzitter! Ik bracht gisteren twee zaken ter sprake, in de eerste plaats den toestand der gevangenis te Amstelveen. Te dien aanzien is de Minister aangevangen met de verklaring, dat hij de ver-

14de VERGADERING. — 28 JANUARI 1898.

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

antwoordelijkheid van al wat vanwege zijn Departement gedaan of uitgegaan is, geheel voor zijne rekening neemt.

Ik neem die verklaring natuurlijk aan: zij is braaf constitutioneel en zeer gewoon; en van het royaal karakter van dezen Minister zou ik zelfs kunnen begrijpen, dat, wanneer hij in werkelijkheid niet van alles, wat in een bijzonder onderwerp als dit verricht of nagelaten is, de dader of de lastgever of oorzaak mocht zijn, hij toch de verantwoordelijkheid daarvoor bij deze gelegenheid en hier wel op zich zou nemen ten bate van de ambtenaren achter hem, maar ik moet daartegen tevens doen opmerken dat de zesjarige geschiedenis van deze kwaal bij mij en anderen wel eenigszins het vermoeden wettigde, dat de ambtenaren die deze zes jaren, de campagne meegemaakt, en dus veel langer dan deze Minister aan het Departement van Justitie geleefd hebben, wel eenigen invloed op den zesjarigen gang der zaak hebben uitgeoefend hetzij ten goede, hetzij ter besteding van het onwenschelijk status quo.

Nu evenwel de Minister het voornemen heeft te kennen gegeven om, te zijner plaatse en ten geschikten tijde deze zaak, waarschijnlijk schriftelijk, nader te behandelen en toe te lichten waardoor hij aan de afdeeling wis- en natuurkunde van de Akademie de gelegenheid verschaffen zal te verdedigen hetgeen in haar jongsten brief geschreven, en gisteren daaruit door mij aangehaald is, kan ik die taak gerust aan haar overlaten, wat ik te eer doe, zóó omdat ik niet als haar advocaat ben opgetreden, als omdat de Minister zich van fragmenten bediend heeft uit het academisch rapport, dat, zooals ik gisteren te kennen gaf, niet in mijn bezit is, en niet door mij kon of kan geraadpleegd worden.

Belangrijker dan dit conflict, zooals ik het gisteren noemde, is het tevens door mij behandelde art. 163 van het Burgerlijk Wetboek. De Minister heeft te kennen gegeven dat natuurlijk bij eene herziening van den burgerrechtelijken toestand van de gehuwde vrouw dit artikel ook niet ongewijzigd zou kunnen blijven; en daarmede zoude ik mij reeds tevreden kunnen stellen, omdat dan toch eenmaal kans heeft bereikt worden hetgeen het doel was mijner rede van gisteren. Doch wanneer de Minister daaraan toevoegt, dat art. 163 toch zooveel nadeel, als door mij ondersteld werd niet berokkenen kon, omdat in het door mij geschetst geval aan het kwaad te gemoet te komen geweest ware door toepassing van art. 167 van het Burgerlijk Wetboek, dan moet ik daaromtrent met hem van gevoelen verschillen, en moest ik daarop terugkomen, vreezende dat het vrouwen op art. 167 wel eens het voornemen of den ijver des Ministers konde verminderen om art. 163 te verbeteren. Art. 167 is naar mijne opvatting van zoo wijden omvang en strekking niet. Wij lezen in dat artikel:

„Wanneer de man weigert zijne vrouw te magtigen om eene akte aan te gaan, of om in regten te verschijnen, kan hij van de arrondissements-rechtbank van hunne gemeene woonplaats verzoeken daartoe gemagtigd te worden.”

Nu geloof ik dat, wanneer de vrouw, op wier geval ik gisteren het oog had, en die blootstond aan chantage van de zijde van haar man, zich tot de rechtbank gewend had met een beroep op art. 167, ten einde krachtens die bepaling tot zelfstandige ontvangst van dat legaat geautoriseerd te worden, de rechtbank geantwoord zou hebben: vrouwtje, gij vraagt iets, wat wij niet doen kunnen, waartoe wij niet de macht hebben: wij kunnen wel machtiging verleenen tot het aangaan van eene akte betrekkelijk iets, waartoe gij naar uw eigen recht, d. i. uit eigen hoofde bevoegd zijt; maar nu vergt gij van ons iets te doen, waartoe uw man bevoegd is naar het huwelijksrecht; en hier kan de rechtbank niet treden in de plaats van den man. De rechtbank kan niet aan de vrouw den voorgeschreven bijstand geven, en niet de toestemming verleenen, die uitdrukkelijk bij art. 163 aan den man is gereserveerd, zelfs dan als de vrouw gescheiden is van goederen of wel buiten gemeenschap van goederen is gehuwd. De rechtbank kan zich niet in de plaats stellen van den man, niet — want daarop komt het hier aan — de maritale macht gaan uitoefenen. De rechtbank kan naar art. 167 in het formeel iets doen, maar niet in de materiele attributen van den man treden, omdat hij er een verkeerd gebruik van maakt. Wil men het letterlijk bewijs voor deze opvatting, men leze dan de tweede alinea van art. 163. Had toch krachtens art. 167 de rechtbank eene machtiging verleend, dan zou die

machtiging der rechtbank nooit andere of meer kracht hebben dan de machtiging van den man gehad zou hebben, indien hij haar spontaan en vrijwillig verleend had, geen grotere kracht dan de machtiging des mans, waarvoor zij in de plaats kwam; en waar nu de machtiging van den man niet onvoldoende zou wezen, was het bij gevolg die der rechtbank eveneens om der vrouw het recht te geven tot het ontvangen van haar legaat in het gegeven geval. En wat lezen wij dan in die tweede alinea van art. 163?

„Indien de man zijne vrouw heeft gemagtigd, om zekere akte of verbintenis aan te gaan, is de vrouw daardoor niet gerechtigd om, zonder uitdrukkelijke toestemming van den man, eenige betaling te ontvangen of daarvoor kwijting te geven.”

Wat zou dus de voor die ontoereikende machtiging des mans in de plaats tredende machtiging der rechtbank aan de vrouw hebben geholpen om het legaat te kunnen ontvangen, waarvan haar de man eene portie wilde afdwingen? Zij zou daaraan niets gehad hebben en daarom zou de machtiging, ware die door haar gevraagd, door de rechtbank wel niet zijn verleend. Ergo blijft het nadeel, door mij geschetst als verbonden aan art. 163, onverzwakt, en het belang der gehuwde vrouw bij wijziging van dat artikel even groot.

De heer Cort van der Linden, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Slechts een enkel woord nog aan den laatsten geachten spreker. Ik zal geen tweeden termijn pleiten, want dan zouden wij komen in een juridisch debat over eene interpretatie van een wetsartikel en nog wel van een artikel dat toch zal worden gewijzigd, want de geachte spreker moet mijne opmerking over art. 167 niet zoo opvatten als zou ik in dat artikel steun zoeken om art. 163 ongewijzigd te laten, maar alleen als een kleinen wenk, dien ik gaf om aan te duiden dat het ongelukkige vrouwtje, waarvan de geachte afgevaardigde sprak, in dat artikel 167 wel eenige hulp had kunnen vinden.

De beraadslaging wordt gesloten en hoofdstuk IV zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Beraadslaging over HOOFDSTUK V (DEPARTEMENT VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN).

De heer Godin de Beaufort: Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik reeds bij de algemeene beraadslaging in uitzicht heb gesteld, wensch ik bij dit hoofdstuk nog even terug te komen op het voornemen van den Minister om reeds binnen kort wijziging te brengen in de voorschriften van de pas vastgestelde wet op de gemeente-financiën. Wel weet ik, Mijnheer de Voorzitter, dat in de stukken en door den heer Minister van Financiën bij de algemeene beraadslaging is gezegd, dat het thans nog slechts een onderzoek geldt, maar ik moet verklaren dat ik geen oogenblik in twijfel verkeer, waartoe dat onderzoek, dat zal worden ingesteld door den Minister die indertijd een amendement betreffende het opnemen der progressie in de wet heeft voorgesteld, zal moeten leiden. Ik zal mij dan ook door dit woord onderzoek niet op een dwaalspoor laten brengen ten aanzien van de voornemens der Regeering. Natuurlijk zou het voor den Minister niet aangaan om zonder eenig bepaald motief met eene wijziging aan te komen, en nu moet, naar mijne mening, het onderzoek dat hij doet instellen, alleen dienen om hem — ik zeg niet een voorwendsel — maar dan toch eenigszins plausibele argumenten te verschaffen, om met goed fatsoen eene wijziging van eene zoo kort geleden aangenomen wet te kunnen voorstellen.

Nu moet ik verklaren, dat ik aan een onderzoek op dit oogenblik weinig of geen waarde kan hechten, om de eenvoudige reden, dat dit onderzoek, thans niets aan het licht kan brengen wat niet reeds aan ieder die zich rekenschap wilde geven van hetgeen het verbod van progressie beteekent, bij de behandeling der wet bekend was. Voor en tijdens de behandeling dezer zaak in Maart van het vorige jaar, wist men zeer goed aan de zijde van hen die er toe meewerkten om het verbod van progressie in de wet te schrijven, dat dit verbod ten gevolge zou hebben eene verplaatsing van lasten en wel eene verplaatsing in eene richting welke niet precies is naar de mode

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

van dezen tijd, nl. eene verplaatsing van lasten van de schouders der meer gegoeden op die der minder gegoeden. Men gaf er zich volkomen rekenschap van, dat waar ten gevolge van de zeer ruime uitkeeringen uit de schatkist aan de gemeenten, het totaal bedrag der gemeentebelasting in eene gemeente zou dalen, het voordeel van deze mindere belasting, daar waar eene progressieve belasting geheven wordt, misschien geheel of grootendeels zoude komen ten bate der meestvermogenen die vroeger buitensporig werden belast. Men wist ook dat bij het vervallen der progressie het zou kunnen zijn dat niettegenstaande eene gemeente minder aan belasting zou hebben te heffen, nochtans de aanslagen van den middelstand en den minder gegoeden niet zouden deelen en wellicht zelfs iets hooger zouden kunnen worden. Van dit alles heeft men zich volkomen rekenschap gegeven.

De tegenwoordige Minister, door wien toen een amendement werd voorgesteld, om de progressie weder in de wet te brengen, sprak echter toen reeds van moeilijkheden welke hij van het vervallen der progressie voorzagt. Anderen evenwel geloofden aan die moeilijkheden niet, of waren althans van meening dat die moeilijkheden niet van zooveel belang zouden zijn om ter wille daarvan het verbod van progressie achterwege te laten, daar zij meenden dat dit verbod, in den oeconomischen zoowel als in den financieelen toestand van tal van gemeenten op den duur verbetering zou kunnen brengen. Nu komt het mij, als ik op dat alles let, voor, dat het onderzoek, hetwelk de Minister reeds nu wil instellen, is praematuur.

Twee stelsels stonden tegenover elkander. Dat van den Minister van Houten, thans in de wet nedergelegd, en het stelsel van progressie dat in een aantal gemeenten, vooral in het noorden van ons land werd toegepast en waarmee de tegenwoordige Minister reeds destijds niet wilde breken, al wilde hij het ook eenigszins beperken. Van dit laatste stelsel nu, dat van den tegenwoordigen Minister, had eene jarenlange ervaring de nadeelige gevolgen afdoende bewezen.

Dat stelsel, men wist het, had ten gevolge gehad, dat tal van gemeenten, waarin het werd toegepast, door de gefortuneerden waren verlaten en gemedend.

Het stelsel, men wist het, had ten gevolge gehad, dat door de wisselwerking van emigratie en de daardoor noodzakelijk geworden verhooging van het percentage der belasting, juist door de mindergegoeden ten slotte meer moest worden opgebracht, zoodat wat aanvankelijk bedoeld was als een voordeel voor die mindergegoeden, ten slotte uitliep op hun nadeel.

Het stelsel, men wist het, had ten gevolge gehad dat wegens vertrek der meergegoeden door den middelstand minder werd verdiend, minder goede zaken werden gemaakt, zoodat de draagkracht van die klasse verminderde: het stelsel, men wist het, had ten gevolge gehad dat er ook door den arbeidenden stand minder te verdienen viel, waardoor eene toenemende werkloosheid ontstond, die leidde tot eene aanmerkelijke vermeerdering der kosten van het armwezen.

Dit waren de gevolgen van het stelsel vroeger toegepast en dat deze Minister, zij het dan met zekere beperkingen, schijnt te willen bestendigen.

Daartegenover nu stond lijnrecht het stelsel van den Minister van Houten, dat bedoelde, met loslating van de progressie, overal de inkomsten, na aftrek van een zeker bedrag voor noodzakelijk levensonderhoud, proportioneel te belasten. Ook dit stelsel was in tal van andere gemeenten toegepast en de ondervinding had geleerd, dat waar het was toegepast de nadeelige gevolgen van het andere stelsel uitbleven of althans veel minder te beteekenen hadden.

Ten bewijze vestig ik er de aandacht op, dat de groote sommen in vorige jaren uit 's Rijks schatkist uitgekeerd als bedeeleeling aan de gemeenten, bijna uitsluitend zijn gegaan naar de gemeenten, juist in die provincien waar het stelsel van de progressie in eere was.

Nu is het mogelijk dat de Minister van Houten en zij die het met hem eens waren zich vergisten en dat de wijzigingen, in de wet aangebracht, later zullen blijken niet alle bezwaren weg te nemen, tot nu toe in het noorden des lands gevoeld. Maar dit darf ik volhouden, dat er alle aanleiding bestaat om ten minste eene loyale proef te nemen met het in de wet neergelegde stelsel, om op die wijze te onderzoeken of dat stelsel,

dat op zoovele plaatsen goed had gewerkt, alleen voor de gemeenten in de noordelijke provincien niet bruikbaar is. Eerst als het stelsel van den heer van Houten eenige jaren is toegepast kan blijken wat er aan is van de bezwaren van den tegenwoordigen Minister.

Wat de Regeering op dit oogenblik wil, komt mij voor niet anders te zijn dan een uit haar verband rukken van de pas aangenomen wet. Deze wet berust mijns inziens op twee hoofdbeginselen: in de eerste plaats, bedoelde zij de progressie te doen verdwijnen, maar om dit mogelijk te maken gaf zij in plaats van de inkomsten die de gemeenten daardoor zouden missen aan deze veel ruimere uitkeering uit 's Rijks kas. Wanneer men nu wel behoudt de ruimere uitkeering, maar loslaat het verbod der progressie, dan ruikt men mijns inziens de wet uit haar verband, en wordt het eenvoudig een toewerpen van geld aan de gemeenten uit 's Rijks kas, zonder dat men het eigenlijke kwaad bestrijdt, dat men beoogde te doen verdwijnen.

Mijns inziens theoretiseert deze Regeering in deze veel te veel en de Memorie van Antwoord bevestigt dit. Daarin beroept de Minister van Binnenlandsche Zaken zich op een geschrift van den hoogleeraar Rahusen, maar wat is het geval? Ik herinner mij, dat bij de discussien van Maart van het vorig jaar in de andere Kamer, de Minister van Houten heeft erkend, dat uit een wiskunstig oogpunt en als oplossing van een mathematisch probleem het amendement van den geachten afgevaardigde uit Zutphen onverbeterbaar was, ja zoo goed, dat de Minister dien geachten afgevaardigde toevoegde: het moet wel een stelsel zijn, dat gemaakt is door een professor in de wiskunde, en de toenmalige geachte afgevaardigde uit Zutphen heeft dit dan ook volmondig erkend. Wat toen reeds — althans bij den heer van Houten — bekend was, dat het stelsel niet was voortgekomen uit het brein van den geachten afgevaardigde uit Zutphen, maar van een hoogleeraar in de wiskunde, werd bevestigd door het latere artikel van den hoogleeraar Rahusen in *De Economist*, waarin het amendement-Borgesius nader verdedigd werd. Nieuw licht werd daardoor niet op de quaestie geworpen. Het artikel bewijst voor mij alleen dat, als men progressie wil, het door dien hoogleeraar voorgestane stelsel, door den heer Borgesius in een amendement belichaamd, wellicht mathematisch het zuiverst loopt, doch niet dat op zich zelve de progressie gewenscht is.

Als een nieuw element had dus dit stuk van den heer Rahusen in de Memorie van Antwoord door den Minister van Binnenlandsche Zaken niet in het debat behoeven te worden gebracht. Over de quaestie waarom het gaat wordt in dit artikel niet gesproken. Het moge als oplossing van een moeilijk mathematisch vraagstuk groote verdienste hebben, noch de Minister, noch de heer Rahusen kunnen beletten dat als de gefortuneerden in eene gemeente zich aan den voor hen uit dit fraaie stelsel voortvloeienden aanslag niet willen onderwerpen, zij naar elders vertrekken, of zich niet vestigen in de gemeenten waar het wordt toegepast, en dat zoowel de gemeentekas als de gemeente zelve daarvan op velerlei wijze daarvan de nadeelige gevolgen ondervinden. Deze gevolgen worden in het artikel in *De Economist* niet behandeld; maar dat zijn juist de overwegingen die bij de beslissing over deze zaak in de andere Kamer den doorslag hebben gegeven. En die beslissing heeft, naar ik meen te mogen zeggen, bij de groote meerderheid ook in deze Kamer bijval gevonden.

Ik geloof dus dat werkelijk het oogenblik nog niet is aangebroken om een onderzoek, als de Minister wil, in te stellen. Zoowel voor als na dat onderzoek zullen de meeningen over deze zaak verdeeld blijven. Nieuwe feiten kunnen daaruit niet blijken. En in zijne appreciatie van de reeds bekende feiten en de te wachten gevolgen zal men blijven verschillen. Ik had dus gaarne gezien dat, waar ik dit onderzoek eenvoudig beschouw als een middel om te komen tot wijziging van de wet, de Minister zich van een dergelijk onderzoek vooreerst had onthouden. Er is zeker niemand geweest in de Tweede Kamer of hier die niet op een of ander punt bezwaar had tegen het wetsontwerp, maar wij zijn er over heen gestapt omdat, alles te zamen genomen, de nieuwe wet eene groote verbetering aanbracht. Zij berustte dus op eene transactie. Doch dan acht ik het bedenkelijk reeds zoo spoedig de wet op belangrijke punten te gaan wijzigen, zonder dat de ondervinding uitspraak heeft gedaan ten aanzien

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

van die punten waarover de gevoelens hebben uiteengelopen.

Het zou mij aangenaam zijn geweest zoo die transactie, waartoe ten slotte ook deze Minister heeft medegewerkt door zijne stem aan de wet te geven, althans zoo lang ook door hem ware geëerbiedigd.

De heer **Bultman**: Toen de aanneming van de Kieswet en de uitbreiding van het aantal kiezers deed voorzien dat binnenkort eene andere Regeering aan het bewind zoude komen, hebben sommige mannen, die geroepen waren de belangen van den landbouw voor te staan, gemeend in een zekeren vorm de wenschen te moeten kenbaar maken die zij voor de toekomst stelden. Mijn geacht medelid, de heer Sikesz, de voorzitter van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw en ik hebben het initiatief genomen en een manifest opgemaakt dat door honderden in den lande gesteund is.

Daarbij vroegen wij in de eerste plaats de instelling van een Ministerie van Landbouw, Handel en Nijverheid, omdat wij die drie takken van ons volksbestaan zoo nauw met elkander verbonden rekenden, dat wij scheiding daarvan ernstig zouden betreuen.

Een vorig jaar is in deze Kamer bij monde van den heer Sikesz, de meening van hen die ik zooeven heb genoemd, kenbaar gemaakt in eene uitgebreide en zeer welsprekende rede. Ik zal dus geen misbruik maken van den tijd dezer Kamer door te herhalen, wat toen zoo goed is gezegd. Alleen wensch ik hierop te wijzen, dat de laatste woorden van die rede deze waren: „Dan zal er geene sprake meer zijn van bevoordeelen van den een boven den ander, maar dan zullen naast elkander zich kunnen ontwikkelen de drie groote bronnen van onze volkswelvaart: de handel, de landbouw en de industrie.

Tegenover deze meening stond eene andere, die de oprichting van eene afdeeling wenschte. Tegen die oprichting had ik enkele bezwaren.

In de eerste plaats meende ik, dat het moeilijk zou zijn een geschikt persoon te vinden, die aan het hoofd van eene dergelijke afdeeling zou kunnen staan:

in de tweede plaats achtte ik het moeilijk altijd een Minister te vinden, die steeds bereid en geschikt zou gevonden worden de meening van dien ambtenaar goed en ten volle te vertolken, zoowel in den Ministerraad, als in de Volksvertegenwoordiging, en

in de derde plaats vreesde ik, dat wanneer de landbouw, die tot nu toe eenigszins gedrukt werd, in eene betere positie kwam en daarbij gedrongen werd in het enge keurslijf van eigen omgeving en enge beweging, de landbouw dan het juiste verband zou vergeten waarin het staat tot den handel en zou trachten van plaats te verwisselen en derhalve van *verdruchte* te worden *verdrucker*.

De uitslag der verkiezingen heeft in zooverre eene wijziging gebracht in den politieken toestand, dat wij een nieuw Ministerie gekregen hebben.

Dit nieuwe Ministerie heeft de belangen van den landbouw ernstig overwogen, maar is niet kunnen treden in hetgeen wij wenschen, namelijk de oprichting van een Ministerie voor Landbouw, Handel en Nijverheid. Toch heeft dit Ministerie naar mijne meening eene zeer gelukkige oplossing gevonden, die ik inderdaad, wat mij aangaat, moet zeggen, vroeger niet zoo helder te hebben ingezien als ik dat wel thans doe.

Het Ministerie heeft thans geconcentreerd tal van landbouwbelangen in één Ministerie, op eene wijze, die in vele opzichten aan onze wenschen voldoet, al mogen wij dan ook niet volkomen voldaan zijn.

Ik geloof dan ook, dat wij op dit oogenblik niet moeten aandringen op andere verbeteringen, maar ons er voorloopig bij moeten neerleggen, de plannen moeten goedkeuren, steunen tot verwezenlijking er van moeten medewerken.

Ik doe dit met te meer gerustheid omdat de Regeering in verschillende onderdeelen getoond heeft mede te willen gaan met onze wenschen en ik dus geloof, dat hetgeen een vorig jaar door den heer Sikesz is gezegd ook voor de Regeering een gewaardeerd en ernstig overwogen woord is geweest, en ook zij begrijpt en begrijpen zal dat de afdeeling van landbouw aan een der Ministeriën zal moeten worden eene afdeeling, die werkt ter bevordering van de verschillende belangen van den landbouw, doch zich niet moet stellen tegen industrie en

handel, maar het daarheen leiden dat samenwerking word bevorderd, welke wij altijd hebben begeerd en zonder welke wij voor den landbouw geene toekomst zien.

Tevens wensch ik eenige opmerkingen te maken ten opzichte van de nieuwe afdeeling.

De domeinen zijn gedeeltelijk reeds overgegaan naar het Departement van Binnenlandsche Zaken. Wel hadden wij gewenscht dat zij in hun geheel waren overgegaan, maar wij respecteerden de bezwaren, daaraan voor het tegenwoordige verbonden, en hopen dat die in de toekomst zullen worden opgeheven.

Met voldoening hebben wij gezien dat de paardenfokkerij geheel van het Departement van Oorlog naar dat van Binnenlandsche Zaken is overgegaan en met ingenomenheid vernamen wij de zoo welwillende mededeeling van den Minister van Oorlog aan de Tweede Kamer dat hij, al drukt die bijzondere zorg nu niet meer op zijn Departement, toch steeds bereid zal zijn medewerking te verlenen wanneer die van hem wordt gevraagd.

Bij de afdeeling Landbouw had ik ook gaarne de zoetwatervisserij gezien; deze heeft eene toekomst en zal in zoo nauw verband komen met den landbouw, vooral met het oog op bevoeiingen en dergelijke, dat zij bij het Departement van Binnenlandsche Zaken behoort.

Ik erken dat daartegen nu bezwaren bestaan, en dat misschien wettelijke regeling noodig zal zijn om daartoe te geraken. Ik wil te dien opzichte mijn tijd afwachten.

Ik eindig met de Regeering den dank te brengen van een groot deel van het Nederlandsche volk; de Regeering heeft een eersten stap gezet op een weg die naar mijne overtuiging zal leiden tot bevordering van den bloei, niet alleen van den Nederlandschen landbouw maar ook van de algemeene Nederlandsche volkswelvaart.

De heer van Nispen tot Pannerden: De rede van den geachten vorigen spreker noopt mij het woord te vragen, want ik verschild geheel en al met hem van gevoelen. De concentratie van den landbouw, zooals zij genoemd wordt, die wordt voorgestaan door den te benoemen directeur-generaal, heeft nooit mijne sympathie gehad. Gaarne erken ik dat onze landbouw in een treurigen toestand verkeert, maar wat is daarvan de oorzaak? Kennen onze landbouwers hun bedrijf niet? Is het omdat zij niet ijverig en werkzaam zijn? Is het omdat zij zich schuldig maken aan de niet-uitoefening van Christelijke en maatschappelijke deugden? Neen, dat alles zij verre, naar mijn bescheiden oordeel; het is een eerlijke, brave stand, die vol ervaring is en goed weet wat hij te doen en te laten heeft. De enkelen met wie wij meer van nabij kennis mochten maken, getuigen daarvan ten volle. Ziet daar mijne eigen waarnemingen.

Maar eigen waarnemingen hebben niet altijd vertrouwen. Ik ben daarom, voor hetgeen ik zooeven uitsprak, te rade gegaan bij hen, die het vertrouwen van ons allen en ook van de Regeering genieten, n.l. de Rijkslandbouwleeraren. En wat leert ons nu het jongste verslag — om dat van 1895—1896 voorbij te gaan — van 12 Januari 1897 van de zijde van het Ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid ons verstrekt?

Daarin vinden wij aangegeekend door den Rijkslandbouwleeraar voor Gelderland op bladz. 510:

„Terwijl de kunst om te boeren door de boeren allengskens beter wordt gekend en de *landbouwproductie* dus niet te wenschen overlaat, *gaan vele landbouwers buiten hunne schuld steeds meer en meer achteruit*.” Hetgeen ik zooeven zeide wordt hier ten volle bewezen. Geheel buiten hunne schuld en niettegenstaande zij den landbouw nitoevenen zelfs volgens de regelen van de wetenschap, is de toestand treuriger gaen zij achteruit. En verder: „De minder goede vee prijzen, komende bij *te lage graanprijzen*, heeft in het afgelopen jaar nog bijzondere reden tot klagen gegeven”.

In dat van Noordholland vinden wij: „Het jaar 1895 is voor de groote *meerderheid* der landbouwers in deze provincie *niet gunstig* geweest”.

En later: „over het algemeen verkeert de boerenstand in een *beklagenswaardigen* toestand.”

In dat van Overijssel vind ik: „Bijna zonder uitzondering waren de berichten, welke mij geworden omtrent de economische toestanden, ongunstig. Gaat het bedrijf in technischen

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

zin vooruit, ook door vermeerderde kennis van de middelen tot verbetering door de wetenschap aanbevolen, in oeconomizijn moet achteruitgang geconstateerd worden. Verbodsbepalingen op transport binnenslands wegens heerschend mond- en klauwzeer maakten tijdelijk de ellende nog grooter."

Zie, Mijnheer de Voorzitter, ik zou nog meer en talrijke aanhalingen uit die werken kunnen doen, maar hetgeen ik als mijn eigen waarneming in den beginne vermeldde wordt hierdoor reeds volkomen bevestigd. De toestand van den landbouwer is werkelijk in zooverre gunstig als hij de uitoefening van zijn bedrijf volkomen kent en bij machte is die kennis in practijk te brengen. Maar desalniettemin is de toestand ongunstig voor de uitkomsten van het bedrijf. Wat is daarvan de oorzaak? De oorzaak is, naar mijn bescheiden oordeel, dat er andere volken zijn, die op gunstiger conditiën het landbouwbedrijf weten uit te oefenen, en dus hier in ons vaderland producten ter markt kunnen brengen voor prijzen, die hier den landbouw niet meer loonend maken.

Eene tweede oorzaak vind ik in den minder gunstigen toestand van den oogst, in strijd met de meening der Regeering, die in de Troonrede gezegd heeft, „dat hier te lande de oogst van onderscheidene gewassen gunstig was."

In strijd zeg ik met die meening was de toestand van den oogst ongunstig, niet alleen naar mijne eigen waarneming maar ook van die van de Regeering zelve. Immers wij ontvingen een *Bijblad van de Staatscourant*, in mijne handen gekomen den 17den December 1897, en op de rugzijde van dat blad vinden wij aangegeekend, dat 90 eene zeer goede en 80 eene goede uitkomst is. Nu wordt ons in dat verslag, helaas niet gedagteekend, verder verhaald, terwijl gesproken wordt van 52 cultures, welke producten dat cijfer van 80 hebben mogen bereiken. Ik vind daaromtrent aangegeekend dat in Groningen de uien staan op 90.

Ik zal het verslag niet verder voorlezen, want ik vrees dat ik misbruik zou maken van den tijd dezer Vergadering. Aan het eind van het verslag echter zie ik in eene verzameling dat er van die 52 cultures eene staat op 81,3, maar wat betreft de qualiteit, helaas nog op 79,6; dus zelfs daar waar de opbrengst vrij gunstig is, is de qualiteit dit niet. Welk bedrijf heb ik op het oog? Dat van de tabak, zeker niet een algemeen product in Nederland.

Zoo ziet men, dat de ongunstige toestand van den landbouw, gelijk ik in het begin op den voorgrond heb gesteld, niet te wijten is aan den boer, maar aan den buitenlander en aan den invloed van weer en wind en andere natuurkrachten. Wat zal daartegenover een directeur-generaal doen? Zal die man, wanneer de Regeering in staat is een in alle opzichten bekwaam persoon daarvoor te vinden, waarbij ik mij veroorloof een vraagteeken te zetten, de zon weer doen schijnen, den regen weer doen neerdalen als dit noodig is? Dat zal wel niemand gissen of denken. Zal hij de prijzen van de producten der naburige landen, die ons de producten goedkooper aanbieden dan wij ze kunnen verbouwen, weten te veranderen?

Wat zal hij dan doen, Mijnheer de Voorzitter? Hij zal de hand slaan aan hetgeen de Rijkslandbouwleeraren noemen de kleine middelen: tentoonstellingen organiseren, vergaderingen leiden, een meer uitgebreid relaas van den oogst uitgeven; misschien zullen er het volgende jaar bijzonderheden op voorkomen zooals de genoemde van de uien.

Zal door dergelijke kleine middelen de toestand verbeterd worden? Ik geloof het niet, Mijnheer de Voorzitter. Ik geloof dat de benoeming van een directeur-generaal, in stede van den landbouw ten goede te komen, ik zeg niet zal, maar kan ten kwade komen voor den landbouw.

Er kan groot verschil van meening ontstaan tusschen den handel eenerzijds en den landbouw anderzijds. Wij zagen het nog gisteren met betrekking tot de benoeming van een zuivelconsulent te Londen; en welke zal dan de houding zijn van den gedachten titularis? Zal deze den landbouw steeds ten goede komen? Maar veel erger zal het zijn indien de protectionistische geest veld wint — en hierop wijzen de verslagen der Rijkslandbouwleeraren, en de Regeering, noode, hoewel zij, van haar standpunt te recht, niet daartoe geneigd, zal moeten toegeven aan dien geest — heeft gezocht, gevonden en benoemd een titularis van niet protectionistischen zin. Kan men dan van hem verwachten dat hij oprechte medewerking zal verleenen aan

maatregelen tegen zijn geest in, door de omstandigheden geëischt? Neen dat verwacht ik niet.

Ik neem nu afscheid van den landbouw. Nu ik aan het woord ben wil ik ook een enkel ander punt behandelen.

En dan ontmoet ik in de tweede plaats de Drankwet. Ik zal kort zijn.

In het Eindverslag over dit hoofdstuk lezen wij in het Antwoord van den Minister van Binnenlandsche Zaken:

„De ondergeteekende vereenigt zich met het gevoelen van hen, die meenen dat van afschaffing der Drankwet geen sprake kan zijn, maar dat maatregelen moeten worden genomen om afdoende handhaving mogelijk te maken. In dien zin is de Regeering werkzaam. Eene herziening van sommige bepalingen der Drankwet wordt voorbereid."

In het Voorloopig Verslag was gememoreerd dat er enkele leden waren die bij de Regeering aandrongen op afschaffing van de Drankwet. Onder die leden rangschik ik mij, met dien verstande, dat ik de openbare dronkenschap wil verboden en gestraft hebben, maar den verkoop van sterken drank in het klein niet; ik meen dat die niet kan, maar moet worden vrijgelaten. Het wil er bij mijn begrip van vrijheid niet in dat de Staat het recht heeft mij te verbieden dat genotmiddel te gebruiken daar en waar door mij daarnaar verlangd wordt. Dat strijdt tegen mijn begrip van vrijheid. Ik heb altijd gemeend en meen nog dat de Staat is de protecteur des droits, non le protecteur des vertus. En nu zal, in strijd met dit mijn beginsel, de Staat door middel van zijne Drankwet, zijn, le promoteur van de deugd der matigheid, de persoon die mij zal beproeven te bekeeren wanneer ik den verkeerden weg op dreig te gaan, mij zal wenschen beperking op te leggen, wanneer geneigdheid tot misbruik is ontstaan.

Nog iets anders; het wil mij voorkomen dat de Drankwet eene zeer gunstige strekking heeft wat het financieele betreft voor hem die in het bezit is van eene desbetreffende vergunning, door de beperking die nu reeds is opgelegd en waarvan de mogelijkheid van uitbreiding niet is uitgesloten, en waardoor de prijzen van de zoogenaamde drankhuizen, waar drank in het klein verkocht wordt, zoo niet enorm, dan toch niet onaanzienlijk zijn gestegen. En nu komt het mij voor dat dit niet is een middel dat de Staat mag aanwenden om den een boven den ander te verrijken.

Over leerplicht zij het mij vergund met een kort woord mijn standpunt tegenover de Regeering even uiteen te zetten; ik kan het mij zoowel als de Regeering gemakkelijk maken. Bij de behandeling van hoofdstuk V aan de overzijde van het Binnenhof zeide de Minister van Binnenlandsche Zaken:

„Ons streven bij het ontwerpen van de wet op den leerplicht zal zijn, om het woord te gebruiken dat in 1889 is gebezigd door den heer Lohman en gisteren door hem is herhaald, om eene nationale wet tot stand te brengen, niet eene wet die een ieder zal bevredigen, want dat is onmogelijk, maar eene wet, die alleen principieel bestreden behoeft te worden door hen die meenen, dat dwang op dit gebied onder alle omstandigheden is af te keuren." (bladz. 482 der *Handelingen*.)

De wet, die de Minister, zooals hij in de Tweede Kamer zeide, in zijn brein heeft, bestrijd ik thans reeds, omdat dwang, volgens mijn principe, onder alle omstandigheden hier is af te keuren.

Verlaten mijne medestanders dit standpunt, naar ik bij de behandeling der algemeene beschouwingen over de Staatsbegroting voor 1898 vernam, dan begrijp ik niet van welk standpunt zij uitgaan. Gaat men eenmaal uit van het standpunt dat de Staat de macht heeft, of verplicht kan zijn om beperkende of dwingende bepalingen op te leggen, dan wordt het eene vraag van meerder of minder — die, niet nu, maar bij de behandeling van het wetsvoorstel zelt, dient besproken.

De Staat is, zooals ik reeds zeide, *protecteur des droits*, heeft dus te waken dat de een den ander niet benadeelt, maar de Staat is niet de *protecteur des vertus*, heeft niet op te leggen, dwingend, leerplicht aan het kroost, ware het dat onderwijs mag geteld onder „les vertus".

Ik stap hiermede van den leerplicht af, en kom tot eene zaak, die ik bij den landbouw had kunnen ter sprake brengen: het mond- en klauwzeer.

Aan den vorigen Minister vroeg ik met volle overtuiging om

14de VERGADERING. — 28 JANUARI 1898

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

het afmaken te staken en de ziekte te laten doorzien.

Ook toen werd ik bestreden door den geachten afgevaardigde uit Noordholland, den heer Bultman, en door den Minister; maar de einduitkomst was, gelukkig, deze dat het afmaken werd gestaakt en beperkt tot enkele sporadische gevallen.

Dit leidt mij er toe thans aan den Minister te raden: schrap het mond- en klauwzeer van de lijst der besmettelijke ziekten, indien gij althans van de ziekte af wilt zijn. Omtrent dat mond- en klauwzeer zijn nog zoo vele geheimen, dat eene naburige Regeering, die veel moeite deed die geheimen te ontwarren, daarin tot heden nog niet geslaagd is.

Of de ziekte besmettelijk is, staat bij mij nog niet vast, maar wel dat niets verder is, dan het gedurig bezoeken van het aangetaste vee en diens stalling.

Deze meening wordt door de Regeering ook niet principieel bestreden; zij behelpt zich met een utiliteitsargument door te vragen: wat zouden onze naburen daar wel van zeggen? Immers door van de bestrijding der ziekte geheel af te zien — zoo verluidt het in de Memorie van Antwoord — zouden wij een wapen in handen geven van hen die bij de belemmering van den invoer van vee uit Nederland belang hebben, terwijl het elders heet dat de Regeering van Nederland alsdan niet meer voldoende op de hoogte van het verloop der ziekte zijn zoude.

Maar daar wringt de schoen niet. De Regeering heeft middelen genoeg tot haar dienst om op de hoogte te komen, en dat doel kan bereikt worden, zonder die ziekte te laten staan op de lijst der besmettelijke ziekten.

De Regeering weet, zoals een der vorige sprekers deed opmerken ten opzichte van belastingonderwerpen, wel onderzoeken te doen instellen en van hare ambtenaren licht te verkrijgen. En als de Regeering het doet voorkomen, alsof zij aldus handelt om naburige Rijken gerust te stellen, dan betwijfel ik of die bewering wel oprecht kan zijn.

Onze naburen toch hebben heel andere bedoelingen dan vrees voor besmetting, als zij ons vee buiten hunne grenzen trachten te houden.

De Voorzitter: Ik geef het woord aan den heer Fransen van de Putte, die het gevraagd heeft.

De heer Fransen van de Putte: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch aan de Kamer verlof te vragen om nog in deze bijeenkomst nadere inlichtingen te vragen aan de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Waterstaat, Handel en Nijverheid, omtrent den toestand van het boezemwater van Delfland.

De Kamer behoeft niet ongerust te zijn dat ik daarvoor meer tijd van haar zal vorderen dan ik zou noodig hebben als ik de zaak bij Waterstaat ter sprake bracht.

Ik geef echter de voorkeur aan dezen vorm, omdat ik hoogen prijs stel op de aanwezigheid van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten einde dien bewindsman in de gelegenheid te stellen zijne op 11 November in de Tweede Kamer gegevene inlichtingen nader te verduidelijken en aan te vullen.

De Voorzitter: Ik stel voor den heer Fransen van de Putte het gevraagde verlof te verleen en de interpellatie te doen plaats hebben onmiddellijk na afloop der behandeling van hoofdstuk IX.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt voor een half uur geschorst daarna hervat, en de beraadslaging voortgezet.

De heer Alberda van Ekenstein: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb niet heel veel in het midden te brengen, omdat ik tegenwoordig verkeer in de gelukkige positie van niet tegen de Regeering te behoeven te strijden, maar met de Regeering op de meeste punten die mij veel belang inboezemen, en waar omtrent men van mij niet zelden eenigermate eenige behandeling verwacht, eens ben.

Eenige onderwerpen evenwel, die in de stukken worden behandeld, geven mij aanleiding, niet om er tegen te spreken,

maar om nog door eene nadere behandeling, als het kan, sterker in het licht te stellen de dringende noodzakelijkheid er van.

In de eerste plaats heb ik dan het oog op dat onderwijs dat men het ambachtsonderwijs noemt. Wij verkeerden in den gelukkigen tijd, dat men inzielt, dat aan den arbeid althans die eere toekomt, dat men het geven van onderwijs er in waardig keurt.

Nu heeft dit een gunstigen invloed op het geheel, maar een deel er van, hoewel de noodzakelijkheid er van tegenwoordig ook geheel wordt erkend, heeft toch niet te bogen op zoo veel steun als het behoeft om goed aan zijn doel te kunnen beantwoorden. Het is niet name dat onderwijs dat aan de vrouw wordt verstrekt. Men noemt het industrie-onderwijs en men noemt de plaats waar het gegeven wordt: industrijschool.

Waarom men ook wederom hier een minder eigenlijk woord en een vreemd woord doet gelden, is mij, evenals bij andere zaken, een raadsel, maar het zal, dunkt mij, duidelijk zijn aan een ieder, dat wat men eigenlijk bedoelt, het duidelijkst en het best wordt uitgedrukt door den naam: vrouwelijke ambachtsschool.

Al wat de vrouw moet vormen, ten einde ook zij in de nooddruft van haar leven zal kunnen voorzien, wanneer zij niet in het huwelijk treedt of wel wanneer zij ongelukkig tot den weduwlijken staat komt, moet haar gesupprimeerd worden, ten einde zij waardig kunne leven. Dit wil zeggen dat haar de kunde voor de geschiktheid daartoe niet mag worden onthouden, maar de gelegenheid om die te verwerven haar moet worden verstrekt. Ook waar de vrouw in het huwelijk treedt, geve die school tevens al wat den man die haar ter zijde zal staan, het onderwijs zal doen zegenen, dat zijne vrouw genoten zal hebben op die school. Wanneer wij dat in het oog houden, dan komt het mij voor dat in een tijd als de onze de steun die dergelijke inrichtingen van de gemeenschap, waarvoor zij zoo nuttig werken, ontvangen, groot moet zijn en niet moet worden uitgesteld. Eene inrichting bijv. als te Alkmaar is ontstaan, en die aan de eischen beantwoordt die ik zooeven uitsprak, zulk eene inrichting moet gesteund worden, hoe eer hoe beter en hoe krachtiger hoe beter, ook omdat, naar hetgeen mij uit onderzoek en mededeelingen gebleken is, het bestuur in zulke waardige handen is gelegd, dat men met grond vertrouwen mag, dat de toegestane gelden volkomen nuttig en doelmatig zullen worden besteed.

Eene inrichting van meer bijzonderen aard en waarover ik misschien niet zou gesproken hebben, wanneer zij ook niet in de stukken was genoemd, is eene die op bescheiden schaal te Groningen is opgericht.

Het is betrekkelijk te betreuren, dat men daar sedert jaren wacht op het tot stand komen van eene aan haar doel in het geheel beantwoordende inrichting zoals die van Alkmaar, maar nu dit niet is kunnen gebeuren, omdat de gemeente niet wilde toetreden met eene voldoende toelage, is er eene andere commissie opgestaan om een deel ter hand te nemen van het geheel en daarmede een begin te maken. De voorwaarde welke de Regeering stelde, dat ook de gemeente het hare zou doen voor die school, iets waartoe de gemeente, wegens financieele bezwaren, zoals ik zeide, nog niet kon overgaan, is thans, omdat voor het deel minder noodig is dan voor het geheel, vervuld, en nu komt het mij voor zeer wenschelijk te zijn om hetgeen tot stand gebracht is, al is het slechts een deel van het geheel en onder beheer van eene andere commissie, hoe eer hoe beter van Regeeringswege te steunen, ten einde, naar ik hoop en vertrouw, de inrichting door dat subsidie in staat worde gesteld zich gemakkelijker tot het gewenschte geheel te ontwikkelen.

Een ander punt op het gebied van het lager onderwijs is de opleiding van het onderwijzend personeel. Mijns inziens is het wenschelijk, dat die opleiding zooveel mogelijk worden geconcentreerd in kweekscholen, zoowel voor de mannelijke als voor de vrouwelijke onderwijzers. Waarom? Ik wil niets ten nadeele zeggen van de opleiding door particulieren en vooral niet van die der normaallesen. Integendeel. Er zijn uitmuntende normaallesen, uitmuntende directeuren en uitmuntende onderwijzers, die zich met hart en ziel aan hunne taak wijden. Maar het opvoedkundig en onderwijskundig gedeelte, de paedagogie in haar geheel, waarvan zooveel afhangt, kan onmogelijk zoo tot

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

haar recht komen bij dergelijke opleiding, als in eene kweek-school, omdat door den geest die geheel zulk eene school vervult, datgene wordt gevormd, wat nooit kan worden bereikt door meer particuliere opleiding, terwijl de leerlingen daar meer aan zich zelf zijn overgelaten, zonder van evengenoemden geest te kunnen profiteren. Daarbij is er een groot onderscheid tusschen kweekscholen voor mannelijk en voor vrouwelijk personeel. Ik wil nog niet eens spreken over het grootere getal van eerstgenoemde scholen, maar over den aard. De Rijkskweekschool voor onderwijzeressen, zooals wij thans het geluk hebben ten minste er eene te bezitten en waardoor eenigszins voldaan is aan den eisch van de wet, heeft veel voor boven de gemeentelijke kweekscholen door het Rijk gesubsidieerd en ook boven de bijzondere. En wel hoofdzakelijk hierom, omdat de bijzondere kweekscholen, zij het ook door het Rijk gesubsidieerd, niet zulke groote inkomsten hebben, dat zij even goede traktementen kunnen geven aan de leeraren als dit bij de Rijkskweekschool het geval is. Van daar dat de onderwijzers zeer dikwijls, zoodra zij kan, eene inrichting waarvan zij een sieraad is en die haar ook niet gaarne wil missen, verlaat, om eene betere positie te verkrijgen.

Er is nog iets anders. Zooals op dit oogenblik de zaken zijn, ontvangen de onderwijzeressen of onderwijzers bij de Rijkskweekscholen op den tijd, dat zij wegens onderdom of gebreken hun werkkring moeten verlaten, een voldoende pensioen, wat hun niet verschaft kan worden op grond van hunne positie bij bijzondere kweekscholen, al dan niet door het Rijk gesubsidieerd. Men verlaat dus eene dergelijke inrichting zoo spoedig mogelijk om eene andere betrekking aan te nemen, die tevens het voordeel van pensioen oplevert, terwijl dit zeer nadeelig is voor de inrichtingen, die verlaten worden; en hoe staat het hier met de rechtvaardigheid, de gelijkheid? Daarmede mag dus niet gezuimd worden, men make spoed met de verbetering van die opleiding. Naar mijne meening is er, zooals ik ook reeds bij de algemeene beschouwingen heb gezegd, met vele goede zaken veel te lang gewacht, wat in het algemeen veel kwaad heeft gedaan. Speciaal behoort spoed gemaakt te worden met verbetering van de Onderwijswet in betrekking tot den beteren toestand van onderwijzers, enz., — onderwerpen te bekend dan dat ik ze hier zou behoeven te noemen. Maar wat ik u bidden mag, Excellentie, wacht niet, maar maak spoed.

De kracht van de paedagogie is groot, zóó groot, dat ik wenschte bij machte te zijn, iedereen de bewustheid dier kracht in te boezemen, ook omdat dit in verband staat met den leerplicht, zoeven door den heer van Nispen van Panneken opnieuw in het debat gebracht, maar waarover ik thans niet meer spreken zal, omdat wat ik bij de algemeene beschouwingen over dit onderwerp gezegd heb, als antwoord daarop dienen kan.

Maar en in betrekking tot de opleiding en tot ons geheele onderwijs, niet minder met het oog op den zoogenoemden leerplicht, wensch ik ten slotte nogmaals te drukken op het hooge belang van eene goed begrepene paedagogie. Wat zij is? Zij is ontkiemd, gegroeid uit, ontwikkeld met de liefde voor het kind, en wij allen, zooals wij hier zijn, als volksvertegenwoordigers, wij allen hooren die paedagogie tot ons zeggen: gun het mij, dat ik alle kinders, het toekomstig geslacht van Nederland, maar niet minder die diep verwaarloosden, die bescherming behoevende stumpers, lave uit den schat mijner liefde.

De heer **Bultman**: Mijnheer de Voorzitter! Ik had niet vermoed, dat de door mij gesproken onschuldige woorden aanleiding zouden geven om ten tweeden male in het debat te komen. Nu de geachte afgevaardigde uit Gelderland echter gemeend heeft eene bestrijding van hetgeen door de Regeering wordt voorgesteld, vast te knopen aan wat door mij is gezegd, veroorloof ik mij met een enkel woord terug te komen op het door dien geachten afgevaardigde gesprokene. De geachte afgevaardigde wijst er op, en te dien opzichte sympathiseer ik met hem, dat de Nederlandsche landbouw is achteruitgegaan, dat hij, wat bekwaamheid en productie betreft, wel tegen het buitenland kan concurreren, maar ernstig wordt benadeeld door de lage verkoopprijzen en de moeilijkheden die het buitenland ons in den weg legt.

Wat de geachte afgevaardigde te dien aanzien heeft gezegd onderschrijf ik gaarne, maar waar hij er eene beschouwing aan toevoegde dat de landbouw benadeeld wordt, meen ik er juist

op te moeten wijzen dat de instelling van eene 'afdeeling voor landbouw de Regeering beter op de hoogte zal brengen van de behoeften van den landbouw, waardoor de Regeering, onpartijdig handelende en optredende, aan den landbouw zal geven wat hem toekomt en aan de andere takken, handel en nijverheid, wat dezen toekomt.

De opgaven door den geachten spreker aangehaald omtrent de uitkomsten van den oogst zijn zeker juist. Tegen het eind van den zomer hadden wij algemeen eene gunstige verwachting van den oogst, maar deze is niet bewaarheid, voornamelijk ten opzichte van een product dat werkelijk een hoofdproduct is, de rogge. Met andere producten is dit minder het geval geweest, al zijn niet aller wenschen volkomen bevredigd.

Nu gelooft de geachte spreker, dat de directeur-generaal dien men wenscht het weer niet mooi zal kunnen maken en evenmin de prijzen verhoogen. Dit is zeker waar, maar ik meen dat er nog veel te doen valt waarin die directeur-generaal nuttig zal kunnen optreden voor den landbouw.

Toen wij verleden jaar vóór de verkiezingen een manifest opmaakten zijn wij uitgegaan van het beginsel om geene geschilpunten aan te roeren en niet te kibbelen, omdat wij ons zelf daardoor tot werkloosheid zouden doemen. Wij moesten de punten op den voorgrond stellen waaromtrent eenstemmigheid bestond en daarom wilden wij de politiek buiten den landbouw houden. Politiek heeft weinig met den landbouw te maken: God laat de zon gelijkelijk schijnen over protectionisten en vrijhandelaars, over rijken en armen. Als men nu zegt dat er niets gedaan kan worden, verwijst ik naar hetgeen wij hebben gevraagd: een Ministerie van Landbouw in de eerste plaats, en omdat wij het wenschelijk achten Landbouw, Handel en Nijverheid, die zoo nauw verbonden zijn, aan de zorg van één Minister op te dragen, een Ministerie van Landbouw, Handel en Nijverheid; verder wettelijke regeling van het subsidieeren van landbouwaan gelegenheden; wettelijke regeling van de landhouwverteenwoordiging; betere regeling van den veterinaire dienst; bevordering van de binnenlandsche vischteelt; heide-ontginning; duinbeplanting en Staatsboschcultuur; steun van Regeeringswege bij ontginning; wet op de ontginning; bevoeiingen; verbetering van kleine rivieren; wettelijke regeling van het waterrecht in verband met bevoeiing; wijziging der Boterwet; herziening van het tarief van invoerrechten en accijnzen; internationale afschaffing der premien en der bescherming der suikerfabricage; verbetering van de verkeerswegen; betere regeling van de belastingen op de gebouwde en ongebouwde eigendommen; andere wettelijke regeling omtrent den aanslag van waterschaps- en dijklasten.

Dit zijn inderdaad wel punten die voor den landbouw in het algemeen van belang zijn en indien de Regeering in het tijdperk gedurende hetwelk wij gewoonlijk eene Regeering aan het bewind zien, al deze punten tot eene bevredigende oplossing brengt, dan zou men niet kunnen zeggen: gij hebt niets gedaan. Men zou kunnen zeggen: gij zijt werkzaam geweest en het vaderland zal de vruchten van uwen arbeid plukken.

De geachte afgevaardigde ziet echter slecht ééne zaak, die den landbouw kan redden: de protectie.

Dit onderwerp zal ik thans niet breedvoerig in bespreking brengen; ik geloof daarmede te veel tijd van deze Vergadering te vergen; maar toch moet ik er op wijzen, dat tegenover de wenschen van hem om protectie, de meening staat van een groot deel in Nederland, dat geene protectie wenscht, omdat protectie misschien nut zou kunnen stichten voor enkelen, maar zeker het algemeen niet zou baten.

De zuivelbereiders, degenen die vee vetmesten, de vee-fokkers, zouden door protectie niet worden gebaat. Dit zou alleen ten gunste komen van enkelen die koren bouwen, en dan nog wel uitsluitend tarwe en rogge of dergelijke hoofdproducten voor de volksvoeding.

Een gevolg van de protectie zou zijn dat het algemeen belangrijk zou worden benadeeld door de verhooging van prijzen. Ik geloof, dat wij het goed wat wij kunnen krijgen door de inrichting, zooals deze thans door de Regeering wordt voorgesteld, niet over het hoofd moeten zien; dat wij thans niet te veel aan de protectie onze aandacht moeten wijden, maar veel meer op wat op andere terreinen nog te doen valt. Van deze Regeering is toch geen maatregel voor protectie te verwachten; laten wij haar daarom niet doemen tot werkloosheid,

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

totdat er eene andere Regeering opstaat, waarvan wij evenmin kunnen voorspellen of zij al of niet vóór protectie zal zijn.

Nee, laten wij de hand aan den ploeg slaan; laat ons voortgaan op den door de Regeering ingeslagen weg en almochten dan in de eerste maanden geene resultaten zichtbaar zijn, zij zullen — het is mijne heilige overtuiging — op den duur niet uitblijven.

In het einde van zijne rede heeft de geachte afgevaardigde herinnerd aan een punt, verleden jaar in deze Vergadering besproken, waaromtrent hij en ik — ik zeg het met leedwezen — niet op één stoel zaten.

Het was de bestrijding van het mond- en klauwzeer.

Ik heb, Mijnheer de Voorzitter, meermalen gezegd hoe weinig ik ook om deze ziekte geef; dat ik honderden stuks vee heb aangekocht, niettegenstaande ik wist, dat zij vrij zeker zouden besmet worden, maar dat dit voor mij geen beletsel was.

Dit is echter eene onomstootbare waarheid, dat het buitenland, hetzij uit protectie, hetzij om welke redenen dan ook, het mond- en klauwzeer, of liever elke besmettelijke ziekte in Nederland heerschend, aanneemt als voorwendsel om de grenzen te sluiten. Hedenmorgen heb ik van een buitenlandsch vriend van mij, dien ik altijd heb beschouwd als een hoofdman in zijn land van protectionisten, een schrijven ontvangen waarin hij meldt: het land waar ik woon heeft inderdaad het Hollandsch vee noodig. Wij zijn niet zoo verstokte protectionisten dat wij niet in dit opzicht zouden willen toegeven, omlat nu het belang van Nederland samenvalt met dat van ons land. Hij stelt tevens voor gezamenlijk maatregelen te overleggen die er toe zouden kunnen leiden om de grenzen open te doen stellen. Maar er zijn ook anderen, zooals wij telkens in de kranten lezen, die alle middelen willen aangrijpen om de grenzen gesloten te houden. Wanneer wij het mond- en klauwzeer, in vele gevallen eene weinig beteekenende ziekte, die het meeste vergelijken is met de mazelen bij de kinderen, maar soms ook ernstige proportiën aanneemt, zooals dit jaar in Friesland, — schrappen van de lijst van besmettelijke ziekten, dan zal het buitenland zeker zeggen: zie, in de Nederlandsche wet ligt voor ons niet de genoegzame waarborg dat wij onze grenzen kunnen openstellen. Dan zullen de grenzen gesloten blijven, hetgeen voor Nederland een enorm groot nadeel is.

Aan het eind zijner rede zeide de heer van Nispen dat sedert in deze Kamer door ons over dit onderwerp gesproken was, de Regeering wat minder strenge maatregelen had toegepast. Ik mag hem niet die illusie laten behouden. Sedert het gesprek tusschen hem en mij in deze Kamer is de toestand steeds dezelfde gebleven. De ziekte had toen reeds zoodanige proportiën aangenomen, dat men meende gerust enkele maatregelen buiten werking te kunnen stellen. Dat heeft de Minister van Houten te recht gedaan.

Hetgeen de heer van Nispen aanvoerde moge de meening van enkelen, die ik respecteer, vertegenwoordigen, die van den Nederlandschen landbouw vertegenwoordigt het niet. De getuigenissen van honderdtallen van mannen wier namen mogen genoemd worden in het vaderland, wijzen er op dat hetgeen ik zeide veeleer is de meening van de meerderheid van den Nederlandschen landbouw.

De heer **Milvil van Lynden**: Niet zonder eenige bezorgdheid heb ik kennis genomen van het voornemen van den Minister om eene reorganisatie van het onderwijs aan de gymnasia ter hand te nemen in dien zin, dat het Grieksch niet meer onder de verplichte vakken opgenomen zou worden. In het Voorloopig Verslag dezer Kamer wordt medegedeeld dat onderscheiden leden van eene afdeeling zich met dat denkbeeld zeer goed konden vereenigen. Dit had niet plaats in de afdeeling waarin ik zitting had, want dan had ik zorg gedragen dat van een afwijkend gevoelen in het Verslag ware blijk gegeven.

Het zou mij spijten wanneer aan het wetenschappelijk peil van ons onderwijs door toedoen van dezen Minister de hand werd geslagen.

Het is mij ook niet geheel duidelijk waartoe die maatregel zou strekken. Aanstaaende literatoren en theologen kunnen toch zonder onderwijs in het Grieksch niet voorbereid worden voor de Academie. Het doel moet dus zijn om de aanstaande juristen vrij te stellen. Is het nu wenschelijk voor aanstaande

rechtsgeleerden het peil van de te stellen kennis te verlagen? Ik geloof het niet. Ik wensch de aandacht van den Minister te vestigen op twee artikelen daarover geschreven, door een uitnemend deskundige, wiens gezag hij niet zal wraken, n.l. professor Woltjer te Amsterdam. Men vindt die artikelen in *De Standaard* n°. 7897 en 7899. Hij wijst daarin, ten blyke van hoe goeden invloed de klassieke studie kan zijn op de studie van rechts- en staatswetenschappen, op drie mannen, die in de laatste vakken hebben uitgeblonken en tevens ook de klassieke studien hebben volbracht: namelijk op Heemskerk, Groen van Prinsterer en Thorbecke. Zeer te recht wijst professor Woltjer er op, dat de vraag op welke beantwoording het aankomt deze is: hoe vormt men het best jongelieden van 12 tot 18 jaren voor de studie aan eene Universiteit? En dan is het antwoord van groote mannen in dezen tegenwoordigen tijd, dat voor die vorming het Grieksch een factor van zeer essentieele beteekenis uitmaakt. En onder degenen wier uitspraak hij aanhaalt, behoort ook dr. Virchow, die zegt: „Die eigentliche Grundlage unserer Überlieferung ist das Griechische. Wenn wir also einmal alte Sprachen anerkennen wollen, so müssen wir in erster Linie das Griechische anerkennen.”

Bovendien kan ik ook niet denken, hoe een dergelijke maatregel practisch uitvoerbaar zou zijn, zonder het gymnasium onderwijs geheel en al te desorganiseeren.

Ik heb immers reeds aangetoond dat de uren aan het Grieksch gewijd, daaraan moeten gewijd blijven voor de aanstaande theologen en literatoren.

Wat moeten dan de aanstaande juristen gedurende die uren in het gymnasium doen? Zij wijden zich dan aan het Latijn, zegt het Voorloopig Verslag. Kan dat zoo bedoeld zijn, dat de aanstaande juristen meer Latijn moeten kennen dan literatoren en theologen? Dit kan toch in een behoorlijk stelsel van onderwijs niet juist heeten. Er schiet dus niets over dan de aanstaande juristen gedurende die 6 uren vrijaf te geven en te laten rondwandelen. Waar is dan het nut van het niet verplicht stellen van het Grieksch? Het wordt veranderd in een positief nadeel.

Wel kon men — en dit is ook de reden waarom ik zoo vrij ben de lectuur van de door mij aangehaalde artikelen den Minister aan te bevelen — de eischen voor het Grieksch bij het eindexamen misschien iets lager stellen, bij voorbeeld door de leerlingen te veroorloven daarbij een woordenboek te gebruiken, wat nu bij het Koninklijk besluit, regelende het eindexamen, verboden wordt.

Ik geloof dat men door op die wijze aan enkele bezwaren te ontmoet te komen, veel beter doet dan door, om met professor Woltjer te spreken, „het gymnasiale onderwijs en de voorbereiding der juristen in het bijzonder, te bederven door het Grieksch facultatief te stellen”.

De heer **Goeman Borgesius**, Minister van Binnenlandsche Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund in de eerste plaats te beantwoorden de opmerkingen, die door verschillende sprekers gemaakt zijn met betrekking tot de landbouwbelangen in het algemeen en meer in het bijzonder met betrekking tot de voorgenomen concentratie van de Regeeringszorg voor landbouwbelangen. Reeds in de Memorie van Antwoord heb ik gezegd, dat het aan de Regeering bijzonder aangenaam was te vernemen, dat ook in dezen tak van de Volksvertegenwoordiging de meeste leden ingenomen waren met de plannen der Regeering betreffende die concentratie.

De geachte spreker uit Noordholland, de heer Bultman, heeft zich hedenmorgen tot tolk gemaakt van de voorstanders dier concentratie, en ik ben hem erkentelijk voor de waardeerende woorden die hij met betrekking tot deze zaak tot de Regeering in het algemeen en tot den Minister van Binnenlandsche Zaken in het bijzonder heeft willen richten. Ik wil hem gaarne de verzekering geven dat, al heeft deze Regeering niet kunnen besluiten tot het oprichten van een Departement van Landbouw, Handel en Nijverheid, zij toch met hem volkomen overtuigd is dat er tusschen die verschillende bronnen van ons volksbestaan groote harmonie en nauw verband bestaat, en dat de Regeering bij hare pogingen om den bloei van de verschillende takken van nijverheid te bevorderen, dat verband nimmer uit het oog zal verliezen. Op de vraag van den geachten spreker of misschien in de toekomst de zoetwatervisscherij ook naar de afdeeling

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

Landbouw zal worden overgebracht, kan ik hem op dit oogenblik nog geen positief antwoord geven. De zaak zal worden onderzocht, en blijkt het dat tegen het voldoen van zijn verlangen geen overwegende bezwaren bestaan, dan zal later in dien geest een voorstel gedaan worden.

Dit is zeker, dat wat in deze Kamer bij vroegere gelegenheden over het hooge belang van de concentratie der landbouwbelangen in het midden is gebracht, voor het Ministerie een prikkel te meer is geweest om terstond na zijn optreden maatregelen in die richting te nemen, en al is het zeer natuurlijk dat de genomen maatregelen niet aan allen ten volle bevrediging zullen schenken, wij hebben toch het vaste vertrouwen dat wij, ook met samenwerking van de Staten-Generaal, in de richting waarin wij werkzaam geweest zijn en nog zijn, veel goeds ten nutte van den landbouw in Nederland zullen kunnen tot stand brengen.

Den laatste wordt evenwel betwijfeld door den tweeden geachten spreker, die over dit onderwerp het woord voerde, den heer van Nispen tot Pannerden. Hij ziet in het optreden van een directeur-generaal geen voordeel, maar veeleer een nadeel. Wat zal die directeur-generaal, heeft hij gevraagd, kunnen doen? Hij zal niet kunnen zorgen, dat de producten hooger in prijs worden; hij zal niet kunnen zorgen, dat de zoon beter schijnt dan het vorige jaar en de oogst voor mislukking wordt gevrijwaard. Alles wat hij vermag zal bestaan in kleine middelen, in lapmiddelen, die de landbouw al zeer weinig voordeel zullen bezorgen!

Mijnheer de Voorzitter, het spreekt vanzelf dat geen Regeeringszorg in staat is om een rijken oogst te waarborgen, maar wel durf ik volhouden dat men door weldoordachte Regeeringsmaatregelen de belangen van den landbouw krachtig bevorderen kan. Tegenstander als de heer van Nispen is van Regeeringsbemoeiing op bijna elk gebied, is het natuurlijk dat hij aan Regeeringszorg ook voor den landbouw weinig waarde hecht: maar zelfs op zijn standpunt, heeft hij zich toch in zijne redeneering aan overdrijving schuldig gemaakt. Waar hij beweerde, dat de landbouwnijverheid in ongunstigen toestand verkeert, voegde hij er toch zelf bij dat deze tak van nijverheid in de laatste jaren in technischen zin zeer is vooruitgegaan. Zeer juist, Mijnheer de Voorzitter, het is een feit dat de bezwaren, waarmee de landbouw in den laatsten tijd te kampen heeft gehad, nog veel grooter zouden zijn geweest, dat de achteruitgang in de graanprijzen nog veel meer schade zouden hebben aangericht, indien niet de slechte tijden een prikkel waren geweest tot verbetering van de cultuur, tot het inspannen van alle krachten om den grond voordeliger te bewerken, tot het aanbrengen van tal van verbeteringen in technischen zin. Welnu, kan de geachte afgevaardigde dan ontkennen, dat de Regeering door haar streven om in ruimen kring b. v. landbouwonderwijs te verstrekken, er veel toe heeft bijgedragen om die pogingen te doen gelukken. Wanneer het waar is, dat kennis ook voor den landbouwer eene groote kracht is, hoe kan men dan spreken van lapmiddelen, als de Regeering al het mogelijk doet om die kennis te vermeerderen?

Maar verstrekking van landbouwonderwijs is niet het eenige wat van Regeeringswege geschiedt. Ik wijs op de landbouwproefstations, algemeen door den landbouw gewaardeerd, op de proefvelden, op de bevordering van de paardenfokkerij en van de veevokkerij, op de uitbreiding der verkeersmiddelen, op de pogingen om voor onze landbouwproducten nieuwe débouchés te openen, enz. Welnu, in die richting is reeds door vorige Regeeringen gewerkt en zal door deze Regeering worden voortgewerkt. En zij is toch overtuigd, dat na het tot stand komen der concentratie het haar mogelijk zal wezen nog met beter gevolg in het belang van den landbouw werkzaam te zijn.

De heer van Nispen moge dat alles kleine middelen noemen, vast ben ik overtuigd, dat indien er een Regeering aan het bewind kwam, die dat alles ging afschaffen en zich alleen bepaalde tot invoering van protectie, van graanrechten, die van deze Regeering niet te verwachten zijn, dat hij dan de eerste zou zijn om op te staan en te zeggen: zoo heb ik het niet bedoeld, gij hebt mij verkeerd begrepen: geef ons toch die kleine middelen terug, want de landbouw kan ze niet missen.

Op één punt wenscht die geachte spreker echter zeer positief, dat de Regeering van verdere bemoeiingen zal afzien. Hij heeft mij namelijk gevraagd, of ik niet kon besluiten om het mond- en klauwzeer te schrappen uit de lijst der besmettelijke vee-

ziekten. Indien ik aan dat verzoek voldeed, dan zou ik, het blijkt uit de stukken, in strijd handelen met den wensch van de groote meerderheid zijner medeleden in deze Kamer Intusschen, indien door dien geachten spreker argumenten waren aangevoerd die mij de wenschelijkheid en de noodzakelijkheid deden zien om tot bedoelden maatregel over te gaan, dan zou ik dat niet mogen nalaten alleen omdat de meerderheid in dezen tak der Vertegenwoordiging het niet wenscht.

Maar die argumenten heb ik niet vernomen. De geachte spreker ging zoo ver van te betwijfelen, of het mond- en klauwzeer eigenlijk wel besmettelijk is. Dit heeft mij verbaasd, Mijnheer de Voorzitter! Ik dacht veeleer dat men het er vrij algemeen over eens was dat mond- en klauwzeer eene zoo besmettelijke ziekte is, dat juist om die bijzonder groote besmettelijkheid het voor de Regeering verbazend moeilijk, zoo niet onmogelijk is, om, indien ze niet, waar die ziekte uitbreekt, terstond tijdig en krachtig ingrijpt, de ziekte in hare uitbreiding te stuiten. Maar dit daargelaten, reeds in de Tweede Kamer heb ik, over diezelfde zaak geïnterpelleerd wordende, uitdrukkelijk verklaard, dat op zich zelve reeds onze positie met betrekking tot het buitenland het aan de Regeering onmogelijk maakt om aan den wensch tot schrapping van deze ziekte uit de lijst der besmettelijke ziekten te voldoen. Door dat te doen zou vrijwel alle kans om de grenzen weer voor ons vee geopend te krijgen verloren gaan. Zelfs op het standpunt van den heer van Nispen, die meent dat andere landen die ziekte eenvoudig als een voorwendel aangrijpen om den invoer van Hollandsch vee te verbieden, — zelfs op dat standpunt zou ik willen vragen: gevoelt gij niet dat waar men in het buitenland nog niet openlijk zegt: wij sluiten de grenzen voor uw vee, omdat wij onze veeboeren willen protegeeren, maar voortdurend verklaart: wij durven de grenzen nog niet openstellen alleen uit vrees voor het bij u heerschende mond- en klauwzeer, dat het daar van het grootste belang is onze naburen dat argument, al ware het ook slechts een voorwendel, uit de hand te kunnen slaan? Indien de Nederlandsche Regeering zeide: wij zullen de ziekte niet meer bestrijden, dan zou zelfs het verdwijnen der ziekte ons niet meer baten, want dan zou men zeggen: als de ziekte onverwachts weer uitbreekt kunt gij er niets tegen doen. Vooral thans is voorzichtigheid plicht, nu de ziekte zeer afneemt en bijv. in Friesland geheel is geweken en nu er ook in Duitschland en België talrijke stemmen opgaan om bij de Regeeringen van die landen aan te dringen op het weder openstellen der grenzen voor Nederlandsch vee. Straks zal men die grenzen niet langer gesloten kunnen houden zonder — wat men zeker niet zal doen — er voor uit te komen dat de ziekte slechts een voorwendel is geweest voor het verbod. Ik neem aan op grond van de door naburige Regeeringen gegeven verklaringen, dat het verbod zal worden opgeheven zoodra de ziekte hier te lande geheel geweken is, maar alleen onder deze mits, dat men dan ook wete dat. mocht onverhoopt de ziekte weer uitbreken, onze Regeering terstond krachtig zal optreden.

Om al deze redenen meen ik dat 's lands belang verbiedt om aan den wensch van den geachten spreker gevolg te geven.

Ik kom nu tot enkele zaken betreffende het onderwijs.

De geachte afgevaardigde uit Utrecht, de heer Melvil van Lynden, kan zich niet vereenigen met die zijner medeleden, die in het Voorloopig Verslag gezegd hebben dat zij het plan van den Minister toejuichen om door wetswijziging aan onze gymnasia het Grieksch — natuurlijk niet af te schaffen — maar voor een groot deel der studeerende jongelingschap facultatief te maken. Daartegen heeft hij zich nu reeds verklaard, op grond dat er, naar zijne meening, volstrekt geen reden is om het peil van het onderwijs aan de gymnasia te verlagen.

In dat opzicht kan de geachte spreker volkomen gerust zijn. Indien dergelijk voorstel van Regeeringswege gedaan wordt, zal het niet zijn om het peil van dat onderwijs te verlagen, maar in tegendeel om het te verhoogen. Het is nu niet het geschikte oogenblik om die stelling in den breedte te ontwikkelen, maar ik wensch er toch nu reeds op te wijzen dat — de geachte afgevaardigde zal dat ook zeker niet ontkennen — het onderwijs in het Latijn — om nu van andere vakken niet te spreken — beter tot zijn recht zal kunnen komen, indien een maatregel wordt genomen als door de Regeering in uitzicht is gesteld.

Ik weet wel dat het facultatief stellen van het Grieksch voor

141e VERGADERING. — 28 JANUARI 1898

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

juristen bijv. niet bij allen instemming vindt: de artikels van professor Woltjer, door den geachten afgevaardigde geciteerd, doen reeds zien dat deze hervorming niet zonder strijd zal zijn tot stand te brengen, maar daar staat tegenover dat andere deskundigen, niet minder bekwaam en niet minder classiek ontwikkeld, het voornemen van den Minister ten zeerste toejuichen. Ik wijs o. a. op het bekende, belangrijke opstel van professor Naber in *De Gids*, een opstel dat zeer zeker bij het bestudeeren van dit onderwerp nog alleszins verdient geraadpleegd te worden.

De geachte afgevaardigde uit Groningen, de heer Alberda van Ekenstein, heeft ook verschillende punten betreffende het onderwijs ter sprake gebracht: vooreerst het ambachtsonderwijs.

Zijne sympathie — behoef ik het nog te zeggen? — voor het ambachtsonderwijs voor jongens en niet minder dat voor meisjes, deel ik ten volle. Blijkbaar was het zijne bedoeling den Minister nog eenigszins te dringen in de richting, om, waar het particulier initiatief in verschillende streken des lands ook vrouwelijke ambachtsscholen in het leven tracht te roepen, niet te aarzelen maar dat initiatief ook financieel zooveel mogelijk te steunen. Welnu, Mijnheer de Voorzitter, ik kan den geachten spreker de verzekering geven dat ik gaarne naar vermogen in die richting zal werkzaam zijn. Waar aan den eenen kant de sympathie des Ministers voor dergelijke scholen niet onbekend is, en waar aan den anderen kant als zeker mag aangenomen worden dat het welslagen van het particulier initiatief in dezen vrij algemeen wordt gewenscht, omdat men meer en meer van het nut van ambachts- en industrieonderwijs voor beiderlei sekse overtuigd wordt en dit onderwijs gelukkig nog niet tot eene partijzaak is gemaakt, daar geloof ik dat het de plicht der Regeering is om daarbij geen lijdelijk toeschouwer te blijven, maar die pogingen zooveel mogelijk te steunen en te bevorderen. Ook hierom, omdat de Regeering, zich neutraal houdende en geen steun verleende, wel eens in de noodzakelijkheid kon worden gebracht om daar, waar het particulier initiatief bij gemis van voldoende steun machteloos was gebleken, meer rechtstreeks op te treden; terwijl ik van oordeel ben dat het een veel gezondere toestand is indien op dit terrein door particuliere krachten zooveel mogelijk in de behoefte van onderwijs wordt voorzien.

Een tweede punt door dien geachten afgevaardigde besproken, betrof de opleiding van het onderwijzerspersoneel.

Ik kan hetgeen hij hieromtrent zeide, bijna geheel onderschrijven. Ook ik stel het onderwijs aan de kweekscholen hooger dan dat aan de normaalscholen, maar voeg er waarschuwend bij, laat ons toch het onderwijs aan de normaalscholen, dat wij zeker nog binnen eene reeks van jaren niet zullen kunnen missen, niet klein achten, niet te gering schatten. Ik althans wil wel erkennen, dat ik, in de weinige maanden die ik op het torentje heb doorgebracht, reeds tot de ontdekking ben gekomen, dat aan vele normaalscholen het onderwijs vrij wat beter is dan ik mij dat vroeger wel eens had voorgesteld.

Dit neemt niet weg dat ik ook thans nog, ook om de redenen door den geachten spreker genoemd, de opleiding aan de kweekscholen hooger stel, maar op dit oogenblik is er naar het mij voorkomt nog geen aanleiding om tot uitbreiding van het aantal kweekscholen over te gaan. Van de nieuwe Rijkskweekschool voor onderwijzeressen heb ik de beste verwachting, maar straks moet blijken in hoeverre daardoor voldoende in de behoefte wordt voorzien.

Ik weet niet zeker of het de bedoeling was van den geachten spreker, maar ik kreeg min of meer den indruk uit hetgeen hij verder liet volgen, dat hij wenschen zou dat de Regeering zoo ver ging om de bijzondere en gemeentelijke kweekscholen alle te maken tot Rijkskweekscholen. Als argument daarvoor beriep hij zich op de moeilijkheid voor die inrichtingen om goed personeel te krijgen en te behouden bij klein salaris en gemis van pensioen.

Dat argument, Mijnheer de Voorzitter, is zeker niet zonder betekenis; ik wil er niets aan te kort doen, maar het wil mij voorkomen dat het toch niet zou wettigen een zoo ingrijpende maatregel. Wat de heer Alberda zeide van de gemeentelijke kweekscholen, geldt ook voor de gemeentelijke hogere burgerscholen. Ook die scholen zien dikwijls hare leeraren naar de Rijkshogere burgerscholen vertrekken, omdat zij daardoor in den regel financieel iets vooruitgaan, maar toch heeft men er nooit aan gedacht

om op dien grond alle gemeentelijke hogere burgerscholen tot Rijksscholen te maken. Ook een Minister van Binnenlandse Zaken heeft rekening te houden met de financiën. Ik zou mij dus nog wel tien maal bedenken eer ik besloot een voorstel te doen dat de strekking zou hebben alle gemeentelijke en misschien ook de bijzondere kweekscholen in Rijkskweekscholen om te zetten.

Intusschen mag ik er tot troost van den geachten spreker bij voegen, dat aan één bezwaar door hem genoemd, het ontbreken van eene pensioenregeling voor het personeel der gemeentelijke kweekscholen, naar ik hoop, in de toekomst zal kunnen worden te gemoet gekomen. Eene toezegging kan ik evenwel niet geven, maar het zal toch mijn streven zijn het daarheen te leiden, dat aan rechtmatige grieven, zoo mogelijk, worde te gemoet gekomen.

De heer van Nispen heeft nog gesproken over leerplicht. Die geachte spreker zal zich zeker niet hebben voorgesteld, dat ik door zijne philippica tegen leerplicht, teruggebracht zal worden van mijn voornemen om op dit stuk een wetsontwerp voor te bereiden.

Intusschen, het standpunt waarop die geachte afgevaardigde zich stelde, was veel principieeler — dat moet ik erkennen — dan dat van de andere sprekers die zich over dit onderwerp hebben uitgelaten.

Hij begeert niet te weten wat er in de wet op den leerplicht zal staan, omdat hij toch zich zal verzetten tegen het beginsel, hoe goed het ook moge zijn uitgewerkt, omdat hij in principe is tegen elken dwang en tegen alle Staatssusschenkomst op dit gebied. Ik wil, zeide hij, dat de Staat alleen zij: protecteur des droits en op dat standpunt is elke wet op den leerplicht veroordeeld.

Wat de heer van Nispen hier verdedigt, Mijnheer de Voorzitter, is het laissez faire, laissez passer in zijne meest absolute betekenis, eene leer die vroeger, men weet het, door velen werd beaamd, maar, en ik acht dit gelukkig, op dit oogenblik nog slechts door zeer weinigen meer wordt onderschreven. Ik zal niet trachten den geachten spreker te bekeeren of zijn standpunt te bestrijden. Wel echter wil ik er op wijzen dat hij zelfs op zijn standpunt als tegenstander van alle staatsbemoeiing, wanneer die niet strekt om de rechten der burgers te handhaven, niet per se tegen leerplicht behoefte te zijn. Mannen als Léon Say en anderen, die geheel en al de leer der staatsonthouding waren toegedaan, hebben toch warm gepleit voor leerplicht. En dat korden zij doen zonder ook maar in het minst in strijd te komen met hunne beginselen. Leerplicht toch is niets anders dan een maatregel om de rechten van de burgers, en hier in het bijzonder de rechten van het kind, te handhaven en te waarborgen: door leerplicht wordt slechts uitvoering gegeven aan het voorschrift, dat reeds in ons Burgerlijk Wetboek is nedergelegd, dat de ouders verplicht zijn hunne kinderen te onderhouden en op te voeden, hen dus ook niet verstoken mogen laten van de allernoodzakelijkste kundigheden, die in de tegenwoordige maatschappij onmisbaar zijn. Al meent men dus dat de Staat niets moet zijn dan rechtsstaat, dan nog is de leerplicht zeer wel verdedigbaar.

Nu nog een paar andere punten, die in het debat zijn aangevoerd.

Ik zal maar blijven bij den heer van Nispen, die de Drankwet heeft ter sprake gebracht.

Ook in dit opzicht is die geachte afgevaardigde consequent in zijne leer: laissez faire, laissez passer. De Drankwet afgeschaft te krijgen, dat is zijn idiaal.

Ik geloof dat het geen nut zou hebben om thans in bijzonderheden de voor- en nadeelen van de Drankwet hier te behandelen. De heer van Nispen en ik staan in dezen lijnrecht tegen elkander over. De geachte spreker begrijpt natuurlijk zeer goed dat, zoolang deze Minister aan het bewind zal zijn, geen voorstel tot afschaffing van de Drankwet kan worden verwacht. Als hij echter zegt: de Drankwet heeft volstrekt geen nut gesticht, dan is mijn antwoord hierop alleen dit: indien de Drankwet beter ware gehandhaafd geworden en beter had kunnen worden gehandhaafd — de bepalingen van de wet zijn nog meer schuld dan de autoriteiten — dan zou het nut ongetwijfeld veel grooter zijn geweest. Maar zelfs deze allesbehalve volmaakte wet heeft, naar mijne innige overtuiging, reeds veel goeds gesticht. Het grootste nut van de Drankwet is,

95. Wijziging van art. 2 der wet betreffende het recht van overgang van onroerende goederen nagelaten door niet-ingezetenen.

m i., hierin gelegen dat zij een moreelen invloed ten goede heeft uitgeoefend op het volk; dat zij den bestrijders van het drankmisbruik krachtig heeft gesteund in het werk dat zij met zooveel toewijding hebben aangevangen en voortgezet, en dat zij in hooge mate heeft meegewerkt om onder de verschillende kringen van ons volk het besef te doen doordringen dat misbruik van sterken drank ook maatschappelijk een groot kwaad moet worden genoemd.

En al is uit de statistiek niet te bewijzen dat de Drankwet het gebruik van sterken drank aanmerkelijk heeft doen verminderen, een feit is het toch dat, terwijl vóór de invoering der wet het gebruik van sterken drank van jaar tot jaar toenam, in de laat-te 25 jaren vóór 1881 zelfs van 5 tot 10 liters per hoofd en per jaar, dat na de invoering der wettelijke maatregelen althans op dit gebied een gelukkige stilstand in die stijgende cijfers is ingetreden, ja zelfs weer tot circa 9 liter is gedaald.

Maar hoe dit zij, Mijnheer de Voorzitter, erkend moet worden dat de Drankwet op sommige punten herziening behoeft, dat zij thans niet in elk opzicht voldoende kan worden gehandhaafd, en zooals ik in de stukken heb gezegd, een wetsontwerp om daarin verbetering te brengen, wordt door de Regeering voorbereid.

Ik kom thans ten slotte tot den geachten eersten spreker over dit hoofdstuk, den heer Godin de Beaufort, die eene belangrijke rede heeft uitgesproken over de progressie met betrekking tot de gemeente-belastingen.

De strekking zijner rede was de Regeering over te halen om zelfs dan, wanneer uit een in te stellen onderzoek mocht blijken, dat volledige uitvoering van de thans geldende bepalingen op dit stuk tot groote moeilijkheden aanleiding zal geven, toch voorloopig niet met eene wetswijziging te komen, maar de nieuwe wet eerst eenige jaren onveranderd te laten werken.

Ik kan den geachten afgevaardigde niet de toezegging doen, dat de Regeering zijn wensch op dit punt zal kunnen bevredigen.

Vergis ik mij niet, dan ging de heer de Beaufort bij zijn betoog uit van eene geheel verkeerde premisse. Bij herhaling zeide hij: vroeger hadden de gemeenten eene schier onbepaalde vrijheid om progressie in te voeren naar goedvinden en van die vrijheid hebben tal van gemeenten de treurige gevolgen ondervonden: gelukkig daarom dat door de nieuwe wet het vroegere stelsel geheel is verlaten, en nu wil blijkbaar deze Regeering, nog voordat de nieuwe wet geheel is uitgevoerd, tot het oude stelsel terugkeeren, zij het ook met eenige beperking.

Neen, Mijnheer de Voorzitter, zoo wordt de zaak niet juist voorgesteld. Laat ik het nog eens zeggen, Mijnheer de Voorzitter, ofschoon het gisteren reeds door mijn ambtgenoot van Financiën is gezegd: hoe ook het onderzoek, dat thans wordt ingesteld en dat wel degelijk seriëus is bedoeld, moge uitvallen, tot het oude stelsel van schier onbepaalde vrijheid willen wij niet terugkeeren. Maar er is een middelweg. Al staat het bij de Regeering vast, dat onbepaalde vrijheid op dit gebied niet gewenscht is, daaruit volgt niet dat zij vrede kan of moet hebben met de nieuwe regeling, waarbij er van de bevoegdheid der gemeenten om progressie in te voeren zoo goed als niets is overgebleven. Indien uit het onderzoek en uit de te verzamelen cijfers, die bij de behandeling niet zijn te berde gebracht, blijkt, dat onder de nieuwe regeling in vele gemeenten de kleine middelstand niet alleen zwaarder zal worden gedrukt, maar zóo zwaar zal worden gedrukt, dat de belasting zeer onbillijk zal zijn en de oninbare posten in groote mate zullen toenemen, dan zal de Regeering het haar plicht achten niet om tot het oude stelsel van wettelijke vrijheid terug te keeren, maar wel om een voorstel te doen, waardoor aan de gemeenten eene eenigszins ruimere bevoegdheid wordt gegeven en onbillijkheid wordt voorkomen, zonder gevaar voor misbruik in het leven te roepen. Wanneer de geachte afgevaardigde nog eens wil nalezen wat in de Tweede Kamer is voorgevallen bij de behandeling der wet op de gemeente-financiën, dan zal hij zien, dat ook toen mijn standpunt is geweest invoering van eene beperkte, schoon ruimere, progressie dan thans in de wet is opgenomen, maar niet terugkeer tot het vroegere stelsel.

Nu zegt de geachte afgevaardigde: de wet is er nu eenmaal en moet, afgescheiden van hetgeen het onderzoek zal opleveren, nu ook eenige jaren in werking zijn, voordat er aan gedacht moet worden er verandering in te brengen. Blijkt dan dat de

moelijkheden te groot zijn, dan kan er later over eenige jaren op teruggekomen worden.

Neen, Mijnheer de Voorzitter, dat standpunt kan ik niet goedkeuren; wanneer de Regeering de overtuiging krijgt, dat de wet verkeerd zal werken, dan is het haar plicht om een voorstel te doen tot wijziging, om de gemeenten voor die ramp — want dat zou het zijn — te behoeden van eenige jaren onder eene onbillijke regeling te moeten leven. Dit wil ik er echter wel bijvoegen: evenzeer is het plicht der Regeering om ook in dezen voorzichtigheid en gematigdheid te betrachten.

De beraadslaging wordt gesloten en *hoofdstuk V* zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

II. WIJZIGING VAN ART. 2 DER WET VAN 24 MEI 1897 (STAATSBLAAD N°. 154), BETREFFENDE HET RECHT VAN OVERGANG VAN ONROERENDE GOEDEREN, NAGELATEN DOOR NIET-INGEZETENEN. (95)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Fransen van de Putte**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met leedwezen en met eenige verwondering de ondertekening van mijn vriend Pierson onder de Memorie van Antwoord van dit wetsontwerp gezien, waarin hij afwijst, niet ontkent, het onrecht der ingezetenen van Indië aangedaan, en zelfs niet in uitzicht stelt daarin eenige verandering te brengen.

Hij erkent het onrecht, doch zegt dat het slechts kleine bezwaren betreft, wat juist in den tegenwoordigen tijd eene reden te meer zou zijn om het onrecht niet te plegen. Ik zal daarom als protest mijne stem uitbrengen tegen het wetsontwerp, al doe ik dit ook *alleen*, omdat ik begrijp, dat de meeste leden niet zullen willen medewerken tot het in het leven roepen van eene ongelegenheid, waartoe afstemming van het wetsontwerp zoude leiden.

De heer **Sassen**: Naar aanleiding van het gesprokene door den heer Fransen van de Putte een enkel woord. Ik deel het bezwaar van dien geachten afgevaardigde, doch ik zal niet tegen het wetsontwerp stemmen, omdat ik het beschouw als eene soort van transactie tusschen deze en de overzijde van het Binnenhof. De brug is geslagen en daarvan is als het ware tot het laatst gebruik gemaakt: ik maak nu bezwaar om die brug af te breken.

Het bezwaar van den geachten afgevaardigde weegt daarom zoo sterk, omdat inderdaad de zware last die hier wordt gelegd op de schouders der niet-ingezetenen, vooral zal drukken op de Indische belanghebbenden, daarentegen niet dan met goedvinden door de vreemdelingen. De vreemdeling heeft daadwerkelijk de keus tusschen het zware recht hier voorgesteld en de gewone transportkosten ad 2 pct., die de niet-ingezetenen in Indië niet heeft. Geene toch, die in den regel de geheele administratie van zijn vast goed overlaat aan een rentmeester, kan dit verkopen en overdragen zonder dat — wat men noemt — een haan er naar kraait. De vreemdeling kent wel het spreekwoord: zich niet uitkleeden voor men naar bed gaat, maar het is op hem ten deze niet toepasselijk, omdat de overdracht van het goed kan geschieden buiten weten van de erfgenamen, zij hooren of zien er niets van, want de rentmeester accepteert den koop voor hen, en de ontvanger zendt de belastingbiljetten naar den rentmeester.

Weet de Minister niet dat wat ik hier zeg reeds waarheid is geworden?

Het moet den Minister bekend zijn hoe reeds enorme vaste goederen zijn overgedragen door toekomstige erfstaters aan toekomstige erfgenamen.

Ik zie met leedwezen deze wet tot stand komen en ik wil hopen dat de Minister het oog geopend zal houden om de bezwaren te voorkomen, bij voorbeeld door eene kleine wijziging van de wet op de bedrijfsbelasting, waardoor alle goederen der vreemdelingen door deze belasting zouden worden getroffen. Men weet dat door eene fictie in de wet op de bedrijfsbelasting reeds nu vele gronden van vreemdelingen door die belasting getroffen worden, andere daarentegen niet. Wordt die fictie eenigszins uitgebreid, dan kan een tweeledig nut bereikt worden,

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk VII B.)

namelijk de vreemdelingen gelijkelijk getroffen en de bezwaren van den heer Fransen van de Putte opgeheven worden door de bij dit wetsontwerp verhoogde rechten terug te brengen op het oorspronkelijk bedrag.

De heer **Pierson**, *Minister van Financiën*: Mijnheer de Voorzitter! In antwoord aan de beide geachte sprekers wensch ik te doen opmerken, dat ik gemeend heb bij dit wetsontwerp mij uitsluitend te moeten bepalen tot hetgeen strikt noodig is. Ik behoef aan de Eerste Kamer niet in herinnering te brengen wat voorgevallen is over de herziening van de successie-wet, speciaal wat betreft het overgangsrecht. Er bestond bij vele leden dezer Kamer groot bezwaar tegen het opvoeren van het overgangsrecht n. 2 tot een cijfer zóó hoog, dat het komen zou op 11,73 pet., en toen heeft de Minister Sprenger van Eyk een wetsontwerp toegezegd ten einde de Eerste Kamer in de gelegenheid te stellen de zaak zoo te regelen, dat geen opcenten zouden geheven worden van de $8\frac{1}{2}$ pet. Hieraan heb ik mij strikt willen houden, doch tevens heb ik gemeend, ten einde verwarring te voorkomen, den vorm eenigszins te moeten wijzigen en in plaats van voor te stellen, dat de opcenten, die voor alle successie-rechten gelden, niet zouden gelden voor dit speciale overgangsrecht, de hoofdsom te verlagen en dan de opcenten voor alle gelijk te maken.

Nu kan men aan deze zaak allerlei beschouwingen vastknoopen: men kan meenen, dat het overgangsrecht nóg te hoog is, en in het algemeen en ten opzichte van personen die in Indië wonen; doch deze zaak moet historisch bezien worden, in verband namelijk met hetgeen is voorafgegaan. Men zal dan begrijpen, dat ik geen ander voorstel kon en mocht doen dan het thans in behandeling zijnde.

De heer **Fransen van de Putte**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de Minister van Financiën bij zijne Memorie van Antwoord zich op het standpunt had gesteld, dat hij nu inneemt, ware deze discussie onnoodig geweest, maar hij heeft wat anders geantwoord. Ik lees daar toch:

„Bij de behandeling van die wet is in beide takken der Volksvertegenwoordiging bij herhaling gewezen op het feit dat Nederlanders, ingezetenen van Nederlandsch-Indië, hier te lande aan een overgangsrecht onderworpen zijn, voor zoover betreft de onroerende goederen in Nederland door hen nagelaten.

„Van de zijde der Regeering is er echter de aandacht op gevestigd dat dit recht slechts zeer zelden, en dan nog in kleine bedragen, schuldig wordt. Onder die omstandigheden bestond er voor den ondergeteekende geene aanleiding het bedoelde recht bij dit wetsontwerp te verlagen.”

Dit is heel wat anders dan de Minister zooeven heeft gezegd.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt in stemming gebracht en met 38 tegen 4 stemmen aangenomen.

Voor hebben gestemd de heeren Cremers, Nebbens Sterling, Alberda van Ekenstein, van Alphen, Nijsingh, Prins, Laan, Bergsma, van Boneval Faure, Rahusen, Fennema, Regout, Brantsen van de Zijp, L. van Nispen, Geertsema, Sassen, van Marle, Melvil van Lynden, Viruly, van Asch van Wijck, Vening Meinez, Bultman, Siekes, Schimmelpenninck van Oije, van Heek, Welt, van Swinderen, Pijnacker Hordijk, de Jong, van Welderen Rengers, Breebaart, Vlieland Hein, Godin de Beaufort, Magneé, van Hall, Reekers, van Lier en de Voorzitter.

Tegen hebben gestemd de heeren van Nispen tot Pannerden, Pijs, van den Biesen en Fransen van de Putte.

Afwezig waren bij deze stemming de heeren van Pallandt van Waardenburg en Neerijen, Merkelbach, Kist, van Zinnicq Bergmann, Muller en Rutgers van Rozenburg.

III. VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK VII B (DEPARTEMENT VAN FINANCIËN) DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1898. (2)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Prins**. Mijnheer de Voorzitter! Lang heb ik gearzeld of ik bij de behandeling van dit hoofdstuk der Staatsbegroting de muntquaestie ter sprake zou brengen. Nu echter in de andere Kamer, evenals verleden jaar, bij den Minister is aangedrongen op de wederinvoering van den dubbelen standaard, met andere woorden om het zilver weder als standaardmetaal in ons muntstelsel in vaste verhouding tot het goud op te nemen, wensch ik met een enkel woord mijne zienswijze daarover mede te deelen.

Voor mij heeft de dubbele standaard voor de eerste honderd jaren afgedaan en zal de wederinvoering daarvan nog langen tijd tot de *pia vota* behooren. Ik heb reeds in 1876 bij de behandeling van de wet van der Heim mij voor den enkelen gouden standaard verklaard en bij den Minister aangedrongen om een deel van ons zilver te demonetiseeren; in het jaar 1884 heeft men zelfs eene wet aangenomen om een deel van het zilver te ontmunt, maar daar men nog altijd aan de mogelijkheid van het bimetallisme bleef vasthouden is deze wet onuitgevoerd gebleven. Eene illusie die den Staat miljoenen kan kosten.

Ik kan mij begrijpen dat het bimetallisme in ons land zulke warme voorstanders heeft, omdat velen van meening zijn, dat er een nauw verband bestaat tusschen de depreciatie van het zilver en de daling der goederenprijzen, zoodat men verwacht dat bij verbetering van den zilverbij, de artikelen ook weer in waarde zullen stijgen. Maar is het waar dat de daling van het zilver oorzaak is van de daling der artikelen? In dat geval hadden de fluctuatien van den zilverbij en die der goederen altijd gelijken tred moeten houden, maar het tegendeel is waar.

Het is niet te ontkennen dat bij de aanneming van den gouden standaard in Duitschland, het zilver is gedeprimeerd en te gelijker tijd verscheidene artikelen in waarde gedaald, maar ook andere artikelen zijn in waarde gestegen; de boter, koffie en tabak hebben daarna langen tijd hun hoog standpunt weten te behouden. En toen in het begin van 1897 de zilverbij stegen, daalden die der goederen en in Augustus van datzelfde jaar vond julst het tegendeel plaats: het zilver daalde en de goederen stegen; waar is nu het verband? Naar mijne overtuiging is de depreciatie van de goederenprijzen toe te schrijven aan geheel andere oorzaken: 1°. aan de overproductie van enkele artikelen, en 2°. aan de betere en snellere verkeersmiddelen met de overzeesche gewesten, zoodat de producten van die maagdelijke bodems hier in concurrentie kunnen komen met de producten van onzen bodem.

Het hoofdargument voor het bimetallisme is echter, dat gedurende eeuwen eene vaste verhouding heeft bestaan tusschen goud en zilver, hoewel die niet zoo onveranderlijk is geweest als soms wordt beweerd. In de 17de eeuw was de verhouding 1—11 endaalde voor het zilver successievelijk van 1—15½ ongeveer: ook de basis van ons muntstelsel 1—15½.

De bimetalisten beweren dat, indien weder eene vaste verhouding tusschen beide metalen door een groot gedeelte van de wereld werd aangenomen, het mogelijk zou zijn de verhouding weder te handhaven, maar dan wensch ik hen toch te vragen: hoe groot moet het gebied zijn en door hoeveel miljoenen inwoners moet zoodanige overeenkomst gesloten worden om het verlangde succes te krijgen. De Latijnsche Unie toch met hare 70 miljoen inwoners, met hetzelfde doel gesloten, heeft niet den minsten invloed op de depreciatie van het zilver kunnen uitoefenen, en alle Rijken tot die Unie behoorende zijn ook verplicht geweest, de zilveraanmuntning te verbieden.

Het is dan ook mijne overtuiging, dat zelfs wanneer een groot gedeelte der beschaafde wereld tot zoodanige overeenkomst toetrad, het toch niet zou baten zoolang men tevens niet meester is van productie en consumtie, anders zou het eerste toeval dat daarop invloed uitoefent de aangenomen verhouding weder verstoren.

Het wereldverkeer stoort zich niet aan vastgestelde verhoudingen.

Ik wil toegeven, dat wanneer zoodanige overeenkomst door velen werd aangegaan, het kwaad van den dubbelen standaard vele jaren kon verborgen blijven.

Het is dan ook mijne innige overtuiging, dat de kansen om tot het bimetallisme terug te keeren voor onafzienbaren tijd verloren is, en dat men bij de bespreking van ons muntstelsel daarmee geene rekening mag houden.

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk VII B.)

En wat is nu de toestand van ons muntstelsel? Wij hebben den hinkenden standaard. Ik moet eerlijk bekennen dat ik de beteekenis van dat woord niet goed begrijp. Moet het beteekenen: dat wij hinken op twee gedachten en wel, of wij tot het goud of tot het zilver zullen terugkeeren? Eigenlijke hebben wij hier te lande slechts den gouden standaard, en kan toch van geen standaardmunt sprake zijn die men niet vrij mag aanmunten, en dat is alleen het goud.

Wij hebben hier te lande circa 47 miljoen goud in omloop en daarvan wordt geregeld $\frac{4}{5}$ in de kelders van de Nederlandsche Bank bewaard, zoodat wij het eigenaardig verschijnsel zien dat wij een gouden standaard hebben en het goud niet zien. Daarnaast circuleert in het vaderland 130 à 135 miljoen aan zilvergeld waarvoor men moeilijk eene benaming kan vinden; pasmunt is het niet, omdat het tot ieder bedrag moet worden aangenomen; ik noem het daarom kredietmunt, dat in circulatie aangenomen wordt niet volgens hare metaalwaarde, maar volgens eene fictieve waarde, die het krediet van den Staat daaraan geeft.

Behalve die 130 à 135 miljoen circuleeren in Indië misschien nog millioenen aan valsche geld. Valsch geld is misschien de ware naam niet, want dat geld heeft de eigenschap dat zijn waardegehalte in den regel beter is dan van het legale geld. In mijne afdeeling werd door een van de leden de verzekering gegeven, dat van het in de laatste jaren uit Indië teruggekomen geld zich in den regel 30 pct. bevond, dat niet aan de Utrechtsche Munt was geslagen en de Staat der Nederlanden is verplicht, zoolang de illegale afkomst niet is bewezen, ook dat geld voor de volle waarde aan te nemen.

Zoolang ons geld alleen moet dienen om nationale schulden te delgen, zullen de gebreken van ons stelsel zich minder doen gevoelen.

Maar wanneer eens de handelsbalans in ons nadeel liep en het buitenland meer te vorderen had van ons dan wij van het buitenland, welk verschil in goud zou moeten worden verrekend, dan zal het blijken hoe slecht de verhouding tusschen het goud en het zilver in ons muntstelsel is: in geen land van Europa is het slechter dan hier, dan in Servië en Griekenland, waarmede wij ons toch niet gelijk willen stellen.

De grootste calamiteit zou daarvan het gevolg kunnen zijn. Goudagio, en de treurige gevolgen daaraan verbonden, zou niet uitblijven.

Wij zullen de gevolgen van de zilverdepreciatie eindelijk eens onder de oogen moeten zien.

Eene eerste schrede tot verbetering van het muntwezen zou wezen, indien de Minister niet meer zijn toevlucht nam om in het gebrek aan kasgeld te voorzien door het uitgeven van schatkistbiljetten en schatkistpromessen, waardoor het vlottende geld aan de openbare markt wordt onttrokken en diensgevolge het disconto hooger wordt gehouden dan noodig is, tot schade van handel en industrie. Bij de groote tekorten zoowel in Indië als hier is het natuurlijk dat de kasmiddelen ontbreken en verheugt het mij, in de Memorie van Antwoord op ons Voorloopig Verslag te zien, dat bij den Minister eene leening in voorbereiding is, en dus in het tekort aan kasmiddelen niet langer door uitgifte van schatkistpromessen of -biljetten zal worden voorzien. Wij kunnen vertrouwen dat een deel dier leening in het buitenland zal kunnen worden gesloten, want het is van algemeene bekendheid dat van de geconverteerde 3% een groot deel door het buitenland is opgenomen. Voor dat gedeelte der leening zullen wij hier dan goud ontvangen.

Ik zal mij verder niet verdiepen in beschouwingen wat verder moet worden gedaan om ons muntstelsel weer op gezonden voet te brengen; ik zou thans bij den Minister niet willen aandringen op demonetisatie van een deel van ons overtollig zilver. Bij de vele vindplaatsen van goud in de laatste jaren bestaat de mogelijkheid, dat wellicht weder eene gunstiger verhouding ten voordeele van het zilver tusschen beide metalen ontstaat.

Maar laten wij toch bijtijds die maatregelen nemen, die noodig zijn om ons muntstelsel weder op gezonden voet te brengen, opdat wij later niet de slechte gevolgen van den tegenwoordigen toestand ondervinden.

De heer **Bultman**: Mijnheer de Voorzitter! In het Voorloopig Verslag is de schatting voor de personeele belasting van de huurwaarde ter sprake gebracht. Ik meen, dat inderdaad tegen

die schatting ernstige bezwaren bestaan. Ik wil van die bezwaren voor het oogenblik slechts twee bespreken, namelijk de schatting van buitenplaatsen en van arbeiderswoningen. Ik geloof dat ieder, die met de huurwaarde van buitenplaatsen bekend is, zal moeten erkennen, dat die buitenplaatsen over het algemeen veel te hoog zijn geschat. Het zeer nadeelige gevolg daarvan is, dat daardoor weer opnieuw een prikkel wordt gegeven aan hen die op het platteland wonen, dit te verlaten en naar de steden te gaan.

Ten tweede noemde ik de arbeiderswoningen. Ik geloof dat in enkele streken van Nederland die arbeiderswoningen niet geschat zijn op de werkelijke huurwaarde, dat veel te veel toepassing is gegeven aan artikel 3, A, waarbij men den huurprijs, die werkelijk wordt betaald, niet aanneemt, maar waarbij men aanneemt, dat de huurprijs niet onder normale omstandigheden is verkregen. In de streken waar ik woon, in het geheele district Haarlem, zijn voor een groot deel de arbeiders, die van ons de woningen huren voor f 1 per week, aangeslagen niet op f 50, zooals de wet zegt, maar op f 55. Men heeft de werkelijke huur niet normaal gevonden en dus die arbeiderswoningen in de schatting gebracht, in plaats van op de effectief betaalde som van f 50, op eene fictieve huurwaarde van f 55.

Daardoor is een arbeider jaarlijks belastbaar geworden voor eene som van f 2,64 voor zijne woning. Dat zijn over het algemeen arbeiders die inderdaad niet zoo weelderig zijn ingericht: zij hebben eene kamer waarin zij huizen en gewoonlijk ook slapen, en een afdak aan hun huis. Voor haardsteden en meubilair zijn zij niet aangeslagen, alleen voor de huurwaarde. Nu vind ik eene belasting van f 2,64 voor een arbeider een drukkende last, vooral wanneer die belasting, naar ik meen, niet is te verdedigen en tegen de wet. Ik ben persoonlijk bereid geweest, en heb dit ook gedaan, om geschreven huurcontracten over te leggen, die niet sloegen op het laatste jaar, maar op contracten voor dezelfde woning, afgesloten met menschen die reeds vele jaren waren overleden. Nu heb ik met hen die het schatterswerk moeten verrichten, tal van jaren samen gewerkt, en het komt geen oogenblik bij mij op dat bij hen een streven zou zijn geweest om onbillijk te zijn. Ik vertrouw op hunne bekwaamheid en op hun ernst, en twijfel volstrekt niet aan hunne eerlijkheid; maar toch geloof ik dat zij zich vergist hebben. Eene vergelijking tusschen de schattingen in de verschillende deelen van ons land in het algemeen zal eene zeer groote ongelijkheid toonen. Nu weet ik wel dat het niet op den weg van den Minister ligt in ieder bijzonder geval te treden. Wij hebben een raad van beroep, en daarop ve trouw ik ten volle; maar ik moet opmerken dat het appél bij dien raad voor de arbeiders zoo goed als gesloten is. Wanneer een arbeider, om zijne reclame in te dienen, eerst zijne toevlucht moet nemen tot iemand die de reclame zal schrijven, en dan nog al de formaliteiten moet in acht nemen die daarbij zijn voorgeschreven, en om toelichting voor den raad van beroep nog naar elders moet gaan en dus daggelden moet verzuimen, dan zal hij liever betalen dan dat hij in verzet komt.

Ik zou den Minister willen vragen of er geene mogelijkheid bestaat om thans, nu, voor zoover ik weet, de raden van beroep nog niet volledig aan het werk zijn, hen uit te noodigen een zeker grensoverleg te houden op dezelfde wijze als vroeger bij schattingen plaats had. Wanneer dan door dat grensoverleg in verschillende districten als het ware typen worden vastgesteld, zal er eene uniformiteit zijn, die het algemeen ten goede komt.

Ik vraag van den Minister geene wetswijziging, en geef alleen het denkbeeld in overweging. Straks verklaarde ik mij tegen protectie, en thans doe ik hetzelfde, maar nu niet tegenover een man die protectionistische meeningen verkondigt, maar tegenover iemand die bekend staat als een groot voorstander van den vrijen handel, namelijk tegenover dezen Minister. Dit staat in verband met den vleeschaccijns. In de Tweede Kamer der Staten-Generaal is betoogd de wenschelijkheid om invoerrecht te heffen op huiden, vet, beenderen en horens. Hierop is, volkomen te recht, door den Minister niet ingegaan.

In het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer wordt echter iets anders gevraagd, namelijk gelijkstelling van ingezetenen met buitenlanders. Men vraagt niet afschaffing van den accijns, maar opheffing van de bestaande onbillijkheid, die bij den vrijen

14de VERGADERING. — 23 JANUARI 1898

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk VII B.)

invoer van vet, beenderen en huiden, gelegen is in het *steeds accijnsplichtig houden dierzelfde voorwerpen* bij slachting in Nederland. Daar wordt in het Voorloopig Verslag bijgevoegd: „Aan het bezwaar ware te ontmoet te komen door verhooging der bij de aangifte van het te slachten vee vrijgelaten speling van de 7 pct. met zoodanig cijfer, dat daarin begrepen was het percentage door vet, huid, horans, beenderen en haar bij de waardebepaling van een slachtdier vertegenwoordigt.”

Nu beroep ik mij op de rede van den Minister in de Tweede Kamer, waarin hij zegt:

„In 1897 zijn van 1 Januari tot 30 September aan ongesmolten vet uit België ingevoerd 1 400 000 à 1 500 000 K.G.; voegen wij daarbij een derde deel voor het laatste kwartaal van dit jaar, dan komen wij tot een cijfer van 2 000 000 K.G.”

En dan zegt de Minister dat daaruit blijkt hoeveel vet in Nederland wordt gebruikt. Wanneer ik nu zie dat uit België alleen voor de consumtie 2 miljoen kilogram vet in ons land per jaar wordt ingevoerd, dan zal de Minister mij niet van overdrijving beschuldigen indien ik zeg, dat daardoor aan onze Belgische naburen eene premie op het invoeren van vet wordt verleend van f 129 000. Wanneer ik toch bereken de waarde van het geslacht bij aangifte op 60 cents per K.G. — een cijfer dat zeker niet zoo hoog is voor den veehouder — dan kom ik tot die som van f 129 000.

Ik bring er bij den Minister op aan dat hij deze zaak in overweging neme; wat ik zeg van vet is ook van toepassing op huid en haar. Intusschen verlang ik op dit oogenblik geen antwoord van den Minister, althans geen afdoend antwoord. Wij hebben bij Binnenlandsche Zaken aangenomen de instelling van eene afdeeling voor landbouw. Ik geloof dat die afdeeling aan den Minister ook in deze voorlichting zal kunnen geven, en ik zou willen verzoeken, die voorlichting af te wachten, nadat die gevraagd zal zijn. Op een antwoord op dit oogenblik dring ik dus niet aan.

Ter verduidelijking wijs ik er nogmaals op dat in de Tweede Kamer geheel iets anders gevraagd werd dan hier. Daar werden gevraagd invoerrechten, in deze Kamer werd gevraagd gelijkstelling van den vreemdeling met den ingezetene. En dat is een groot verschil.

De heer **Geertsema**: In de Tweede Kamer is tusschen den Minister van Financiën en den heer Pijnappel eene gedachtenwisseling gevoerd over het kadaster, eene gedachtenwisseling die ik met belangstelling heb gevolgd. In eene vroegere betrekking ben ik dagelijks in aanraking geweest met het kadaster, en ik heb daardoor leeren kennen de waarde van een goed ingericht kadaster, niet alleen voor den fiscus, maar ook voor ieder die met grondeigendom in aanraking komt. Ik voeg er bij dat het mij aangenaam is te kunnen zeggen dat in de laatste jaren de inrichting van ons kadaster zeer is verbeterd, en het komt mij voor dat wij dit te danken hebben niet alleen aan de hoofdambtenaren bij het Departement van Financiën, maar ook aan het gehalte en den ijver van de jongere landmeters. Ik hoop dat de Minister daarvan genoegzaam overtuigd zal zijn om ook te zorgen dat dat personeel dat gehalte moge behouden, waartoe eene behoorlijke bezoldiging zeker veel zal kunnen bijdragen.

De heer Pijnappel heeft in de gedachtenwisseling waarvan ik sprak twee punten aangeraakt. In de allereerste plaats de quaestie van het wettelijk bewijs van het kadaster in het algemeen, waarvan hij de noodzakelijkheid heeft aangeduid. Ook de Minister heeft de wenschelijkheid van zoodanig wettelijk bewijs niet ontkend.

Het kadaster is destijds ingevoerd alleen met een fiscaal doel. De heffing van de grondbelasting is nader door de bepalingen onzer bestaande wetgeving, in verband met de veranderde toestanden in de maatschappij en met de voorschriften ten opzichte van de boekhouding bij de openbare registers, van aard en strekking niet weinig veranderd, en het is inderdaad te verwonderen dat er uit den toestand waarin we geraakt zijn, niet meer moeilijkheden ontstaan.

Ik wil er alleen dit van zeggen, hetgeen trouwens iedereen weet, dat wat betreft de omschrijving van mijn grondeigendom en mijn recht als hypotheekhouder, alles uerkomt op het nommer van het kadaster in de openbare registers aangeduid. Zoo-

lang nu het kadaster geen bewijs geeft voor mijn recht, hangt de identiteit van het object waarop ik mijn recht kan uitoefenen, eenvoudig in de lucht.

Ik erken echter, dat het is een hoogst moeilijk onderwerp en dat wij zeer dankbaar moeten zijn, dat de Minister, die zich daarmede reeds vroeger heeft beziggehouden, ons heeft toegezegd de zaak te zullen ter hand nemen.

Het tweede punt, door den heer Pijnappel aangehaald, was van minder algemeen belang.

Eindelijk wensch ik — zoo sprak hij in de vergadering van 16 December — om de zaak nog concreter te maken, niet te spreken van het kadaster, maar van het kadastrale plan. Daarover toch loopt de quaestie: niet over tenaamstelling, niet over de overschrijving van akten, die in de registers van het kadaster zijn te lezen, maar uitsluitend over dat deel van het kadaster, waarin de grenzen der perceelen graphisch zijn voorgesteld.

Waar ik tegen heb, zoo vervolgde de heer Pijnappel, is, dat de landmeter door de aanwijzing der grenzen op het papier, beschikt over de grenzen van het terrein, zonder dat de belanghebbenden op het terrein de grenzen hebben aangewezen en de meening van den landmeter daarover als juist hebben erkend.

Bij hermeting van kadastrale perceelen, die noodzakelijk kan worden om verschillende redenen, gaat de landmeter naar het terrein en brengt zijn veldwerk op het kantoor, waar, op grond van het door den landmeter medegedeeld resultaat, verandering gebracht wordt in het plan.

Ik zeg het m. a. w. den heer Pijnappel na: „In het kadastrale plan behooren geene veranderingen gebracht te worden, dan met medewerking van de belanghebbenden.”

Door een bekend magistraat is gezegd dat het kadaster toch, onder zekere omstandigheden kon leveren *een begin van bewijs*.

Is dat zoo, dan is het zeker, dat, wanneer men op de tegenwoordige wijze voortgaat, tegen mij, zonder mij te hebben gewaarschuwd, kan worden geschapen een begin van bewijs, waartegen het mij dikwijls onmogelijk zal zijn het noodige tegenbewijs te leveren.

Ten opzichte van dat eene door den heer Pijnappel genoemde concrete punt, komt het mij voor, dat, met terzijdestelling van de vraag of aan het kadaster in het algemeen bewijskracht zou kunnen worden toegekend, wel maatregelen zouden kunnen worden genomen, waardoor aan die grieven van de grondeigenaren zou kunnen worden te ontmoet gekomen.

Ik veroorloof mij de aandacht van den Minister met aandrang op dit punt te vestigen.

Ook op een ander punt wensch ik te wijzen, wel van ondergeschikt belang, maar dat betrekking heeft op iets wat voor velen in den lande groot ongerief veroorzaakt.

In het Voorloopig Verslag is de wenschelijkheid uitgesproken om bij de aanslagbiljetten het cijfer op te geven van de schatting waarnaar de aanslag berekend is.

De opmerking is niet in mijne afdeeling gemaakt en ook niet van mij zelf, maar in eene andere afdeeling. Men is daar niet bevredigd geworden door het antwoord van den Minister, en nu ik toch het woord had gevraagd heeft men mij verzocht de tolk te willen zijn van hen die die opmerking gemaakt hadden en daarbij den twijfel mede te deelen, die bij hen gerezen is, omtrent de gegrondheid van het door den Minister geopperd bezwaar, dat zulk een maatregel zou leiden tot groote uitbreiding van personeel.

Ik meen dien twijfel aan de overweging van den Minister te mogen onderwerpen.

Ik kan mij niet voorstellen hoe de eenvoudige inwilliging van den geuitten wensch tot zooveel bezwaar kan leiden. Voor ons is de zaak zoo erg niet, wij kunnen het nog wel uitrekenen, maar voor den kleinen man is dat niet zoo gemakkelijk en het gemis van een vast cijfer levert voor velen groote moeilijkheid op, met het oog op hun recht van reclame.

Ik kan niet begrijpen waarom, bij de bestaande wijze van boekhouding, het cijfer voor den aanslag niet zou kunnen opgegeven worden. Als men op het kantoor komt om informatie te nemen, dan hoort men dadelijk alles wat men weten wil. De ambtenaren zijn dadelijk bereid antwoord te geven, omdat alles vermeld staat in het register waaruit de aanslagen geformeed worden. Dat bezwaar door den Minister geopperd, zal dus niet zoo groot wezen; het lost zich op in het plaatser

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk VII B.)

van het cijfer waarop de huurwaarde en het meubilair geschat zijn, naast het bedrag van den aanslag.

Ik veroorloof mij dus om bij den Minister op revisie van dat door hem aangevoerde bezwaar aan te dringen.

De heer van Nispen tot Pannerden: Mijnheer de Voorzitter! In het Voorloopig Verslag onder 1 lezen wij:

„Het gevoelen werd verdedigd, dat de aangenomen rentevoet van 4 pct. voor de vermogensbelasting te hoog is, en zooal niet tot 3 pct., dan toch tot 3½ pct. moet worden verlaagd. Waar de Staat bijna à pari geld kan leenen tegen 3 pct., achten de leden hier aan het woord, het ongerijmd te onderstellen, dat particulieren 4 pct. van hun kapitaal zouden kunnen trekken.”

Daarop wordt door de Regeering geantwoord:

„De rentevoet van 4 pct. wordt in de wet op de vermogensbelasting nergens genoemd, maar zij diende tot uitgangspunt.”

Dat antwoord van den Minister is volkomen correct, maar is niet in overeenstemming met de humane vormen, waarvoor Zijne Excellentie in den lande alom bekend is en waaraan ik mijnerzijds ook gaarne hulde breng. Immers er valt uit af te leiden, alsof de Commissie van Rapporteurs dat feit niet zou weten hebben, toen zij de vraag stelde. En hoewel ik geen deel uitmaak van de Commissie van Rapporteurs wil ik toch verklaren dat de vraag volkomen te verdedigen was. De Minister toch verklaarde zelf in de Tweede Kamer: Ik geloof niet dat men zoo ver van de waarheid af zou zijn, als men ging tot 4 pct.

Ik zal op dit onderwerp thans niet verder ingaan, omdat de tijd te ver verstreken is.

Het tweede punt betreft de toepassing van de personeele belasting. In zijne Memorie van Antwoord zegt de Minister, dat het zeker te betreuren is dat de toepassing van de wet op de personeele belasting tot gegronde klachten aanleiding heeft gegeven. Is dit waar — nog meer waar is het volgende. Van tijd tot tijd hebben er nu bekeuringen plaats; ik geloof dat dit het technische woord is, naar aanleiding van aangiften, gevolgen van deze wet. Nu geschieden die bekeuringen natuurlijk volkomen te recht, doch meestal berusten de verkeerde aangiften op dwaling te goeder trouw, niet om de belasting te ontduiken. Ik wensch den Minister in overweging te geven om vooral de wet op de personeele belasting mild, zacht en kalm toe te passen. Nu zegt men: daarvoor is door 's Ministers ambtsvoorganger gewaakt, er wordt gelegenheid gegeven tot transactie wanneer de goede trouw bewezen kan worden. Ik erken dankbaar dat deze bepaling in de wet staat, maar het is niet altijd even gemakkelijk om de goeden trouw te bewijzen en om zulks aan de ambtenaren van de belastingen duidelijk te maken is niet altijd mogelijk; daarom vraag ik, als reeds gezegd, dat de wet zooveel mogelijk met mildheid worde toegepast.

De heer Geertsema heeft gewezen op de toekenning van bewijskracht aan de kadastrale kaarten. De Regeering verklaart dat deze zaak niet zoo gemakkelijk is als het wel schijnt. Ik ben der Regeering zeer dankbaar voor dit antwoord. In tegenstelling met den vorigen spreker meen ik den Minister in overweging te moeten geven om niet onberaden op het verzoek van den geachten afgevaardigde in te gaan. Onberaden is misschien het woord niet, laat ik liever zeggen: ik geef den Minister in overweging niet zonder nadenken op deze zaak in te gaan. De kadastrale plans zijn niet zoo gemakkelijk in orde te brengen, eene dikke pennestreek kan, als ik mij niet vergis, soms eene waarde vertegenwoordigen van m. 250. Maar daar is nog iets anders: in alle of althans in zeer vele kadastrale gemeenten ontbreken vaste punten, van waar de meting kan uitgaan: die te stellen, nieuwe kaarten en beschrijvingen te geven, kost geld, soms veel geld, dat te besteden daarop durf ik niet aan te dringen. Het zal den Minister van Financiën toch wel dikwijls gebeuren, dat hij den bodem van de schatkist ziet.

Eindelijk wensch ik nog aan den Minister te vragen of het niet tijd wordt om tot demonetisatie van ons zilver in zijn geheel of ten deele over te gaan. Dit onderwerp is reeds door den heer Prins besproken, en al ga ik niet geheel met dien geachten afgevaardigde mede, met zijne conclusie ben ik het eens: laten wij den Minister in overweging geven zoo spoedig mogelijk als doenbaar is, vooral nu een leeningsontwerp wordt voorbe-

reid, beproeven om ons wat te ontdoen van de 131 miljoen hard zilver welke buiten de pasmunt ten onzent in omloop is.

Ten slotte. Mijnheer de Voorzitter, de landmeters meenen dat de regeling te hunnen aanzien getroffen, die meen ik gedurende acht maanden in werking is, niet volkomen de resultaten zal opleveren, die de Regeering daarvan zelf hoopte en verwachtte en zij meenen dat hunne bezoldiging naar andere grondslagen zou kunnen worden geregeld. Dwaal ik niet, dan is de grief hierin gelegen, dat door de bestaande regeling de kans op bevordering zoo goed als niet bestaat. Gewenscht wordt eene bezoldiging naar dienstjaren, een stelsel dat ook gevolgd zal worden voor de controleurs bij de belastingen. Waardit stelsel voor de schatkist niet kostbaarder zou zijn dan het thans geldende, wensch ik daarop de aandacht van den Minister ook mijnerzijds te vestigen.

De heer van Lier: Mijnheer de Voorzitter! Slechts een paar punten heb ik aan de aandacht van den Minister te onderwerpen.

Het eerste punt, ook in het Voorloopig Verslag ter sprake gebracht, betreft het overgangsrecht bij overlijden op effecten en schuldvorderingen.

Er zijn grieven tegen het overgangsrecht, de Minister erkent haar bestaan, zoodat hij in zijne Memorie van Beantwoording zegt: bij eene tariefsherziening der genoemde belasting zal getracht moeten worden naar eene regeling, die deze grieven wegneemt.

Die grieven zijn van tweeërlei aard, zooals blijkt uit hetgeen in het Voorloopig Verslag is gezegd, en het algemeen antwoord van den Minister doet eenigszins vermoeden, dat hij genegen zou zijn aan beide grieven te gemoet te komen of liever geheel te gemoet te komen aan hetgeen in de eerste alinea van § 3 van het Voorloopig Verslag wordt gezegd. Wanneer in deze Kamer er meermalen op gewezen is dat zuinigheid in het Staatsbestuur wenschelijk is en van de Ministerstafel is vernomen dat men de zuinigheid wilde betrachten, dat men soms wel wat dieper in de beurs zou willen tasten, indien er maar meer geld was, dan kan ik met te meer vertrouwen er op wijzen, dat bij mij en bij velen met mij slechts een onderdeel van grieven bestaat, waarvan de bevrediging geene schade van beteekenis aan de schatkist zal doen, maar de baten die men uit het overgangsrecht trekt, zal blijven doen vloeien. In zoover zal mijne opmerking den Minister aangenamer in de ooren klinken, indien hij gaarne kas wil houden. Indien men terugdenkt aan ons oude belastingstelsel, hoe steeds daarbij werd gewezen op het feit, dat het onroerend kapitaal zwaar was gedrukt in vergelijking met het kapitaal in portefeuille, dan mag men dit ook wel bij de beoordeeling van deze quaestie in herinnering houden.

In het begin van de alinea in ons Voorloopig Verslag wordt gezegd: „Besproken werd in eene afdeling het overgangsrecht op effecten en rentegevende schuldvorderingen. Eenige leden meenden, dat dit recht naast de vermogensbelasting niet mocht gehandhaafd blijven, wat evenwel tegenspraak ontmoette. Met die tegenspraak kan ik mij geheel vereenigen.” Het overgangsrecht op het kapitaal in portefeuille kan wel degelijk, naar mijne bescheiden meening, blijven gehandhaafd. Door het te laten vervallen zal er eene gaping in de schatkist ontstaan zonder noodzaak. Zoolang het onroerend kapitaal getroffen wordt ook door de grondbelasting, is in het overgangsrecht op het kapitaal in portefeuille niets onbillijks gelegen. Het zou dan alleen onbillijk werken, indien er in eene nalatenschap geen actief maar een passief is. Een geacht medelid van de Vergadering maakte zelfs de opmerking, toen ik met hem over deze zaak sprak, dat het overgangsrecht dan zelfs nog niet zoo onbillijk was, omdat ook bij den grondeigendom belasting wordt geheven naar eene bruto berekening, bijv. van onroerende goederen bezwaard met hypotheek.

Zoover ga ik echter niet; ik erken de billijkheid van afschaffing van het overgangsrecht indien er meer passief is dan actief. Voor geheele afschaffing van het overgangsrecht na invoering van de vermogensbelasting bestaat er echter, m. i., geen enkele reden: dat zou veeleer zijn eene concessie aan het kapitaal in portefeuille, waartegen zoo lang hier is gestreden.

Verder wensch ik mij nog aan te sluiten bij hetgeen door den g. a. uit Groningen, den heer Geertsema, is gezegd. Ik was voornemens diezelfde zaak ter sprake te brengen, wat nu minder

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk VII B)

noodig is geworden. Alleen wensch ik er nog op aan te dringen, dat bij de administratie het besef levendig blijft, dat bij de regeling van de grenzen op de kaart, de zaak contradictoir worde behandeld en geene verwisseling van grenzen op de kaart plaats hebbe, nog afvoering van een perceel van iemands naam, zonder contradictoire behandeling, waardoor beide partijen gelegenheid hebben zich te verzetten. De ambtenaren bij het kadaster zullen wel geneigd bevonden worden aan dat verlangen te voldoen; vooral onder het jongere geslacht zijn in den laatsten tijd — dit moet men niet vergeten — eminente krachten op dit terrein werkzaam, en indien nu nog van hooger hand op het wenschelijke van de zaak door mij bedoeld wordt gewezen, dan zal men bij de ambtenaren zeker alle medewerking ondervinden.

Het pleegde te gebeuren — ik geloof nu niet meer — dat een perceel van iemands naam werd afgevoerd, zonder dat men aanvankelijk wist waar het gebleven was. Dit kan bij eene contradictoire behandeling van de zaak niet geschieden. Dezelfde opmerking geldt ook voor de verdeling der percelen op het terrein. Gelijk mij door een collega werd medegedeeld, moeten daarbij in sommige provinciën in loco paaltjes worden gezet. Doch dat geschiedt somtijds niet, of door ééne der partijen. Dit kan aanleiding geven tot verwarring, maar dit zou gemakkelijk zijn te voorkomen, indien contradictoir de grenslijnen op het terrein worden aangewezen.

Ten slotte sluit ik mij aan bij hetgeen de heer van Nispen gezegd heeft over de verbetering van de positie der landmeters. Om kort te zijn zal ik alleen verwijzen naar de rede, in de Tweede Kamer gehouden door den geachten afgevaardigde uit Meppel, den heer Smeenge, die sterk aangedrongen heeft op verbetering van de positie der jongere landmeters.

De heer **Melvil van Lynden**: Mijnheer de Voorzitter! Het had in mijn voornemen gelegen iets in het midden te brengen omtrent het onderwerp, besproken door de heeren Geertsema en van Lier, namelijk de inrichting van de kadastrale kaart en de bewijskracht aan de kadastrale plans toe te kennen.

Ik sluit mij geheel aan bij die geachte sprekers, maar wensch er nog iets bij te voegen. Het is bekend, dat oorspronkelijk het kadaster niet is ingericht met het doel om eigendom te bewijzen of eigendoms grenzen vast te stellen, maar alleen om de heffing van de grondbelasting te verzekeren. Nu geloof ik, dat men, als men aan de kadastrale plans bewijskracht wensch toe te kennen wat eigendoms grenzen betreft, niet hetzelfde plan voor een ander doel moet willen gebruiken. Zij die aan kadastrale plans bewijskracht — behoudens tegenbewijs — willen toegekend zien, wenschten tevens, dat er een dubbel stel dier plans zal wezen. Het is voor de verzekering van de grondbelasting veel minder noodig, dat met groote nauwkeurigheid de grenzen der percelen worden afgebakend dan voor de vaststelling van de eigendoms grenzen, en daarom zou ik wenschen, dat bewijskracht alleen werd toegekend aan zulk een plan, waarin geen andere grenzen voorkwamen dan eigendoms grenzen en waarvoor dus eene zeer groote nauwkeurigheid bij de meting noodig is. Deze eigendoms grenzen zouden dan alleen contradictoir moeten worden vastgesteld en bleek er dan bij de opgeroepen eigenaars geene eenstemmigheid over de grenzen te bestaan, dan zou door een of ander teeken — bij voorbeeld eene stippellijn in plaats van de gewone rechte streep — moeten aangetoond worden, dat het eene betwistbare grens is.

Voor de verzekering van de belasting zou dan, wanneer een eigendom bestond uit meer dan één perceel, bijv. bosch, bouwen en weiland, de onderverdeling in verschillende categorieën kunnen geschieden buiten medewerking der eigenaars op de wijze zooals nu geschiedt.

Nu heeft de Minister van Financiën gezegd, dat er zooveel moeilijkheden van technischen aard zich daarbij voordoen, die nog tot oplossing gebracht moeten worden, maar het is mij een raadsel welke moeilijkheden dit kunnen zijn. De landmeetkunde toch is zoover gevorderd, dat er geen groote technische bezwaren meer kunnen bestaan.

Een ander punt, door den Minister aangevoerd in de Tweede Kamer, is, dat er bij contradictoire vaststelling der grenzen zoovele personen zouden moeten worden opgeroepen, bureu, wier gronden misschien een recht van erfdiensbaardheid hebben,

en hypotheekhouders, waarvan er somtijds 15 à 18 zouden moeten worden opgeroepen.

Ja, Mijnheer de Voorzitter, op die manier kan men veel moeilijkheden zoeken. Ik zie niet in, waarom de hypotheekhouders er bij geroepen moeten worden. Wanneer tusschen eigenaar en bureu de grenzen vaststaan, moet de hypotheekhouder daarmede genoegen nemen, evenzeer als wanneer de eigenaar van een met hypotheek bezwaard goed dit verkoopt aan een ander, en er ontstaat naderhand een verschil over de grenzen. Hij behoudt, wanneer men bedoeld heeft hem te kort te doen, de rechtsmiddelen die de wet aangeeft, als de actio Pauliana. Ook moet men in het oog houden dat, wanneer de eigenaar van met hypotheek bezwaard goed wil fraudeeren, hij daartoe minder in de gelegenheid is wanneer de landmeter hem en zijne bureu oproept, want fraudeeren doet men niet in groot gezelschap, maar wanneer men alleen met den medeplichtigen buurman is.

Ik geloof inderdaad dat de door den Minister opgeworpen bezwaren niet zoo belangrijk zijn als door hem wordt ondersteld en wensch daarom deze aangelegenheid nog eens in zijne welwillende aandacht aan te bevelen.

De heer **Pierson**, Minister van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben door het Voorloopig Verslag niet voorbereid op een debat over het muntwezen, maar nu dit toch is geschied heb ik geen bezwaar daarop in te gaan.

Met veel van hetgeen door den geachten afgevaardigde, den heer Prins, is gezegd ben ik het volkomen eens, maar op enkele punten zij mij eene afwijkende meening veroorloofd, bijv. waar hij sprak over de vermoedelijke werking van het bimetallisme. Wanneer alle groote Staten, de Latijnsche Unie, Noord-Amerika, Duitschland, en Engeland vooral met al zijne bezittingen, het bimetallisme invoerden, zou ik over de werking daarvan tamelijk gerust zijn, want ik stel mij het bimetallisme zoo voor, dat alle groote banken verplicht zouden zijn goud en zilver te koopen tot prijzen die tot elkaar in vaste verhouding staan, en nu zou ik wel eens willen weten welke oorzaken machtig genoeg zouden zijn om de machtige werking daarvan te niet te doen. Wel daarentegen geef ik toe, en dat is hier de hoofdzak, dat het bimetallisme vooreerst tot de pia vota behoort. Ik betreur het zeer, want het zou beter zijn geweest voor ons muntwezen en dat der geheele wereld, indien men in 1881 ware medegegaan met hen die toen de invoering van den dubbelen standaard hebben aanbevolen. Thans kan de invoering niet meer plaats hebben, want Frankrijk en andere landen, die vroeger den dubbelen standaard gehad hebben, kunnen moeilijk eene andere verhouding dan 1:15½ accepteren. Doch het aannemen dezer verhouding zou den prijs van het zilver van 26 pence tot 60½ doen stijgen, dus allernadeeligste gevolgen teweegbrengen, zoodat het cijfer van 15½ voor andere landen onaannemelijk is.

Ten aanzien van de wet van 1884 schijnt de geachte spreker in dwaling te verkeeren. Dat deze wet nooit is uitgevoerd ligt niet daaraan dat men in Nederland de illusie van den dubbelen standaard nog behouden heeft. Zij geeft aan den Minister slechts de bevoegdheid om, wanneer de toestand van het muntwezen het noodig maakt, over te gaan tot ontmuntung. En het is een zeer gelukkige zaak, dat — hoewel de zilverprijs op de wereldmarkt voortdurend is gedaald — er sedert 1884 geen oogenblik is geweest, waarop uitvoering van de bedoelde wet noodzakelijk is geworden. Het laat zich niet aanzien, dat de toestand in dit opzicht zal veranderen; zoo zwaarmoedig als de geachte spreker kan ik den stand van zaken niet inzien. Zelfs zou ik geen groote bezorgdheid koesteren wanneer geschiedde, wat hij als mogelijk onderstelt, dat er sterke behoefte ontstond aan remise naar het buitenland.

Vergunt mij gronden voor die gerustheid aan te voeren: ik treed hierdoor wel eenigzins in zaken van banktechniek, maar nu dit noodig is ter geruststelling van velen, meen ik dat dit niet overtollig kan genoemd worden.

De obligo's van de Nederlandsche Bank, d. i. de biljetten, welke zij in omloop heeft, en hare rekening-courant saldo's bedragen gemiddeld 210 miljoen. In de laatste twintig jaren bedroegen zij gemiddeld 220 miljoen, maar daar het bedrag in de allerlaatste jaren iets lager is geweest, neem ik als middelcijfer 210 miljoen.

Nu is de Nederlandsche Bank volgens Koninklijk besluit van

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk VII B.)

16 April 1864 verplicht 40 pct. van haar obligo's te dekken in edel metaal, en 40 pct. van 210 miljoen is 84 miljoen. Dit is derhalve het minimum aan edel metaal, waarmee de Bank mag volstaan.

Maar eene goede administratie der Bank stelt tot eisch, dat er méér zij, zelfs belangrijk meer. Er moet altijd een „beschikbaar metaalsaldo” zijn, dat is, een surplus. Aan 84 miljoen zou de Bank niet genoeg hebben. Zij zou dan door elke uitbreiding van hare circulatie, door elken afvoer van edel metaal, in contraventie komen met het Koninklijk besluit.

Ik geloof mij niet te vergissen — ik citeer uit het hoofd — dat het surplus in de laatste 20 jaren gemiddeld heeft bedragen 40 à 50 miljoen. Ik meen, dat het juiste cijfer is 47 miljoen. Het is wel eens gedaald tot 14 à 15 miljoen, maar lager kwam het in de laatste 20 jaren nooit. Ik herinner mij, dat het in November 1890 gedaald is op ruim 14 miljoen, maar dat was tijdens de Baring-crisis.

Men kan dus met zekerheid zeggen, dat de Nederlandsche Bank voor de uitoefening van haar bedrijf noodig heeft op het allerm minst 100 miljoen, een cijfer, dat in den regel zeer belangrijk wordt overschreden. Slecht als uiterst minimum kan de Bank met 100 miljoen volstaan.

Nu hebben wij eene basis, waarop wij eene redeneering kunnen bouwen, want de voorraad zilver bij de Nederlandsche Bank bedraagt in de laatste jaren niet veel meer dan 80 miljoen.

In de laatste 20 jaren is die voorraad slechts eene enkele maal, en nog wel voor zeer korten tijd, iets hoger is geweest dan 100 miljoen, maar zelfs op 101 miljoen is hij toen niet gekomen. Daaruit is af te leiden, dat de toestand van ons muntwezen zoo gevaarlijk niet is als hij schijnt. De bank heeft noodig, op het allerm minst, nagenoeg 84 miljoen volgens het Koninklijk besluit van 1864, en bovendien een surplus. Zij heeft op dit oogenblik aan zilver slechts 83 miljoen. Wat is het overschot? Natuurlijk goud. Wanneer de Bank een zeker bedrag aan edel metaal moet hebben en slechts een gedeelte daarvan uit zilver kan bestaan, dan moet het overschot wel bestaan uit goud.

Men heeft er zich wel eens over verbaasd dat de goudvoorraad van de Nederlandsche Bank nooit slinkt op nul. Niets is minder bevreemdend; het hangt hiermede samen, dat de bank voor haar bedrijf noodig heeft eene zekere hoeveelheid metaal: goud en zilver, en zij aan zilvergeld niet genoeg heeft. Het is derhalve niet toevallig dat zij steeds een belangrijken goudvoorraad heeft. Dit komt hiervan, dat de zilvervoorraad, hoe groot ook, nochtans niet voldoende is om de Bank in staat te stellen zooveel edel metaal te hebben als zij moet bezitten.

Wanneer men zich een oordeel wil vormen over den toestand van het muntwezen, behoeft men maar één cijfer na te gaan, namelijk dat van den zilvervoorraad bij de Nederlandsche Bank. Klimt dat cijfer niet belangrijk boven het bedrag dat thans bestaat, 84 miljoen: ik ga nog verder, klimt het niet boven de 100 miljoen, zoo kan men omtrent den toestand van ons muntwezen volkomen gerust zijn. Die gerustheid zal nog klimmen, wanneer men overweegt, dat de wet van 27 April 1884, door den heer Prins zooveel in herinnering gebracht, nog altijd geldt: daarin ligt een voldoende waarborg tegen mogelijke gevallen. Wij weten nooit wat er gebeuren kan. Er kan bij voorbeeld zilver uit Indië komen, zooals weleens meer is voorgevallen. Welnu, dan is de wet van 1884 eene veiligheidsklep, want door versmelting en verkoop van overvloedig zilvergeld wordt dan het kwaad genezen.

Ik veroorloof mij nu den wensch te uiten, dat de gerustheid die bij mij bestaat en die ik met cijfers motiveerde, ook bij den handel moge bestaan. Men verbeelde zich toch niet dat ten gevolge van den lagen prijs van het ongemunte metaal de toestand van ons muntwezen minder veilig zou zijn dan vroeger. Men hechte ook overigens geen overdeven beteekenis aan het namaken van ons zilvergeld in Indië. De geachte spreker was verkeerd ingelicht, toen hij meende dat miljoenen aan nagemaakt geld in omloop zijn. Zoo veel kan het niet zijn. En indien het al waar mocht zijn, wat ik zeer betwijfel, dat 60 pct. van het uit Indië komende zilver uit nagemaakt geld bestond, dan zou dat nog zoo erg niet zijn, want er komt niet veel zilver uit Indië; er komen slechts af en toe kleine partijen. Als ik geweten had dat de Kamer de muntquaestie wilde behandelen had ik eenige belangrijke cijfers medegebracht van de hoeveelheden valsch geld, die in den laatsten

tijd bij de Javasche en bij de Nederlandsche Bank zijn ingekomen. Men zou daaruit gezien hebben, welke luttele bedragen dat zijn.

De toestand vereischt zorg, maar de Regeering betoont groote waakzaamheid. Ik mag verklaren dat alles wat deze zaak betreft door den Minister van Koloniën en door mij met de meeste aandacht wordt nagegaan. Wij krijgen aanhoudend rapporten uit Indië, en niet slechts algemeene rapporten, maar bijzondere, uit verschillende residentieën, en zij wijzen aan, dat, dank zij de zorg, die de Indische Regeering aan de zaak wijdt, de toestand zich verbetert. Ware de toestand zeer ongunstig dan zou bij de Javasche en bij de Nederlandsche Bank de zilvervoorraad steeds toenemen. Noch het een, noch het ander is het geval.

Of er verdere maatregelen noodig zijn in het belang van ons muntwezen, hangt grootendeels daarvan af, of er zenuwachtigheid ontstaat. Men kan dien munttoestand op zoodanige wijze bespreken dat men anderen en zich zelf beangst maakt. Daarin ligt het groote gevaar. Doch men lette niet enkel op eenige min gunstige verschijnselen, men beschouwe de zaak in haar geheel, kalm en met oordeel. Dan zal men lichtzijden opmerken die veel vertrouwen wekken.

Ik meen hiermede van de muntquaestie te mogen afstappen en kom thans tot de andere punten welke behandeld zijn en die mij aanleiding zullen geven tot kortere beschouwingen.

In de eerste plaats heeft de geachte afgevaardigde uit Noordholland, de heer Bultman, de schattingen voor het personeel ter sprake gebracht. Hij meent dat de schattingen voor de buitenplaatsen te hoog zijn, evenals die voor de arbeiderswoningen, bepaaldelijk in zijne streek.

Ik verklaar mij onmachtig hierover inlichtingen te geven. De schattingen zijn zoo talrijk en ik heb er slechts zoo weinige onder de oogen gehad dat ik niet in staat ben te controleeren wat door den geachten spreker is gezegd. Maar wanneer hij mededeelt dat arbeiders, die f 50 per jaar verwonen op f 55 zijn aangeslagen en dit voor hen ten gevolge heeft eene belasting van f 2.64 per hoofd, dan wensch ik er den geachten spreker toch op te wijzen, dat hij waarschijnlijk geene rekening houdt met den aftrek voor kinderen. Misschien spreekt hij van arbeiders, die geene kinderen hebben; maar dan is de druk ook niet te zwaar. Zijn er kinderen, dan heeft er aftrek plaats, en dan zullen die f 2.64 wel tot eenige stuivers of dubbeltes verminderen. Ik herinner bovendien aan hetgeen ik reeds in de andere Kamer heb gezegd, dat aanschrijvingen zijn gericht tot de directeuren om met de meest mogelijke zorg kennis te nemen van de reclames, opdat de raden van beroep zoo min mogelijk worden lastig gevallen, en het publiek zoo min mogelijk wordt genoodzaakt bij die raden in beroep te gaan.

Het onderwerp van het vet en de huiden is door den geachten afgevaardigde te berde gebracht op eene wijze, die mij niet volkomen klaarheid heeft gegeven. Hij pleit niet voor invoerrechten op vet en huiden, maar voor gelijkstelling; hij wil afschaffen alle voordeelen van de buitenslandsche tegenover de Nederlandsche producenten. Dit komt toch op hetzelfde neer als het heffen van invoerrechten, wanneer wij de zaak practisch bezien. Ik mag onderstellen, dat de geachte afgevaardigde kennis heeft genomen van het betoog dat ik over dit onderwerp in de Tweede Kamer heb geleverd, en dat — ik durf het verzekeren — niet op losse gegevens is gegrond. Ik heb omtrent deze zaak een zeer uitvoerig onderzoek ingesteld. Het was een hernieuwd onderzoek. Tijdens het bewind van den heer Godin de Beaufort is door dezen Minister van Financiën — hij zal zich dit wel herinneren — reeds veel onderzocht; maar aangezien dit dagteekent van 1889, en het eene zeer gewichtige materie geldt, heb ik gemeend de resultaten te moeten bijwerken, up to date. Nog andere dan officiële gegevens heb ik verzameld, en zoo ben ik gekomen tot de conclusie, waarvan ik mededeeling heb gedaan. Daaruit blijkt dat, wat de overgrootte meerderheid van het vet betreft, dit nauwelijks in concurrentie kan komen met het in Nederland geproduceerde, en wat de huiden betreft, in het geheel niet. Of de huiden, die uit het buitenland komen, worden belast of niet, dit heeft voor onze veeboeren niet het minste belang. Onze huiden worden in de leerlooierijen niet gebruikt, maar gaan naar het buitenland. Zij zijn te fijn, niet hard genoeg voor de behoeften van onze leerlooierijen; voor het maken van schoenen

14de VERGADERING. — 28 JANUARI 1898.

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk VII B.)

is het daaruit verkregen leder niet geschikt: zij gaan grootendeels naar het buitenland en worden daar gebruikt voor kappen van rijtuigen en dergelijke doeleinden.

Welke reden bestaat er dan in het algemeen om een invoerrecht te heffen op vet en huiden? De buitenlandse en de Nederlandsche vetten en huiden zijn wel gelijknamige artikelen, maar als men gaat specificeren is er verschil, en op dat verschil te wijzen is hier van beteekenis.

Nu heb ik in de Tweede Kamer eene exceptie gemaakt en die maak ik ook hier: van al wat ik van het vet heb gezegd moet worden afgetrokken: het ongesmolten verse vet. Dit vet komt, naar mij gebleken is uit ontvangen mededeelingen, in manden verpakt uit België, en is voor keukengebruik bestemd. De hoeveelheid is ongeveer een paar miljoen kilogram; maar dit representeert niet een invoerrecht van f 125 000, gelijk de geachte afgevaardigde meende. Ik heb uitgerekend dat men niet meer mag aannemen dan een cijfer van f 60 000. De waarde van het vet is niet zoo groot dat men zou komen tot een bedrag als door den geachten afgevaardigde werd genoemd. En inderdaad, het komt in aanmerking om dit ongesmolten Belgische vet te belasten. Meer kan ik nog niet zeggen; de zaak is in onderzoek; ik moet mij nog eenigen tijd van beraad voorbehouden; maar ik erken: dit is een punt dat ernstige overweging verdient.

Wat betreft hoornen, beenderen en haar, dit zijn zaken van bijna geene beteekenis; hier geldt de spreuk: *de minimis non curat praetor*.

De heer Geertsema heeft een onderwerp ter sprake gebracht dat mij in de laatste maanden heel wat hoofdbrekens heeft gekost, en vermoedelijk nog wel zal blijven kosten, hetgeen daarvan het gevolg is, dat ik op dat punt geene ervaring heb, namelijk de quaestie van de vaststelling der kadastrale grenzen op zoodanige wijze dat bewijskracht daaraan wordt toegekend. Ik maak van deze gelegenheid gebruik om te gelijker tijd den heer Melvil van Lynden te beantwoorden, die over hetzelfde onderwerp gesproken heeft. Het zij mij vergund de verklaring af te leggen dat, wanneer de laatste geachte spreker met geringe schatting heeft melding gemaakt van praktische bezwaren, en gezegd dat die gezocht zijn, ik toch reden heb om aan de juistheid daarvan te twifelen. Die praktische bezwaren zijn inderdaad zeer groot.

Men heeft het denkbeeld aangegeven om voortaan bij alle metingen de grens contradictoir vast te stellen, dan zouden zij bewijskracht hebben. *Wat zal echter bewijskracht hebben?* Niet de grens, maar de kaart, het plan. Hoe zal het nu in de praktijk gaan? Er heeft meting plaats, en deze wordt in de dagbladen medegedeeld of nominatim aangekondigd aan iederen belanghebbende. Oppert deze geene bezwaren tegen hetgeen in kaart is gebracht, dan zal deze rechtsgeldigheid hebben. Doch is zoo gemakkelijk de juistheid van eene kaart of een plan te beoordeelen? In talloze gevallen zal dit niet kunnen geschieden, en zal men zich moeten verlaten op het oordeel van den landmeter, wiens werk moet worden gecontroleerd. Daarin ligt de groote moeilijkheid.

Dezer dagen heb ik de zaak breedvoerig besproken met een man die jaren lang praktisch werkzaam was op dit gebied; deze zeide mij de zaak niet aan te durven; hij durfde, aldus luidden zijne woorden, de rechten der Nederlandsche eigenaren van vaste goederen niet afhankelijk stellen van de fouten der landmeters.

En zoolang deze moeilijkheid niet is opgelost verklaar ook ik de zaak niet aan te durven. Had ik zelf groote praktische ervaring op dit gebied, ik zou misschien met eene zeker vertrouwen over bezwaren heen stappen, omdat ik dan mijne ervaring zou kunnen stellen tegenover die van anderen. Maar nu het eerste niet het geval is, durf ik het laatste niet te doen. Nu ik mij op het oordeel van deskundigen moet verlaten, durf ik niet anders produceeren dan hetgeen menschen, op wier oordeel ik vertrouwen heb, mij met den meest mogelijken nadruk hebben gezegd.

Nu ik eenmaal spreek over het kadaster en over de plans, wensch ik ook een woord te spreken over de landmeters. Gaarne onderschrijf ik hetgeen gezegd is door den heer Geertsema en andere leden, dat die landmeters goed hun plicht doen en dat in den laatsten tijd groote verbeteringen in hun werk hebben plaats gevonden. Het is inderdaad waar dat de wetenschappelijke land-

meetkunde groote vorderingen gemaakt heeft. Er wordt goed en knap werk verricht. En dat is de hoofdzaak; wij moeten trachten het kadaster zooveel mogelijk te verbeteren. Ziedaar het practische resultaat, waartoe ik na al mijne beschouwingen en besprekingen over het kadaster gekomen ben, en met dat resultaat zal ieder wel instemmen.

Wat de geldelijke positie der landmeters betreft, waarop in deze en de andere Kamer de aandacht is gevestigd, ik wijs er op dat die werkelijk verbetering ondergaan heeft.

In het begin van dit jaar heeft eene verbetering van den toestand der landmeters plaats gehad die den Staat ongeveer f 25 000 kost. Verscheiden landmeters, en bepaaldelijk van de minst bezoldigde, hebben f 100, f 200, soms meer verhooging ontvangen. Ik heb die regeling nagegaan; het is waar, dat daartegen bezwaren bestaan; de kansen op bevordering zijn, helaas, voor de landmeters niet zoo groot als wenschelijk is. Dit is een gevolg daarvan dat men 20 jaren geleden hun getal heeft uitgebreid; er zijn vele jonge landmeters aangesteld, en er is diensgevolge niet genoeg opschuiving. Ik heb intusschen reeds aan de andere Kamer medegedeeld, en ook in de stukken van deze Kamer is het herinnerd, dat wederom een offer in het belang der landmeters zal gebracht worden; een offer wel niet zoo groot als het vorige, maar dat toch een bedrag van f 6000 zal kosten. Daardoor zullen weder eenige anomalieën in den toestand van de bezoldigingen dezer ambtenaren verdwijnen. Wij moeten het nu voorloopig daarbij laten. Al het kromme kan niet in eens recht gebogen worden, alles kan men niet dadelijk verkrijgen zooals men het zou wenschen. Maar nu de belangen van deze ambtenaren zoodanig ter harte genomen werden, als dit in den laatsten tijd is geschied, geloof ik toch dat men voor een oogenblik rusten kan om de uitwerking daarvan aan te zien.

Wat de heer Geertsema zeide omtrent de aanslagbiljetten, dat daarop niet vermeld wordt het cijfer van den aanslag, is volkomen waar. En dat de aanslagbiljetten beter zouden zijn indien dat cijfer daarop vermeld werd, kan ik gaarne toestemmen. Hij zeide: ik kan mij niet voorstellen dat die aanvulling zoo verbazend veel moeite zou kosten dat daartoe vermeerdering van personeel noodig zou zijn.

Wel, Mijnheer de Voorzitter, toen ik voor het eerst kennis nam van deze zaak, kon ik mij dat ook niet voorstellen. Maar nadat ik gesproken heb met de ambtenaren, kan ik mij dat wel voorstellen. Het is inderdaad eene groote vermeerdering van werk; er zouden zeer veel klerken meer moeten worden aangesteld, en ik zie er tegen op dat te doen. Intusschen, ik houd mij met de zaak bezig, en misschien is het doel te bereiken langs een anderen weg; misschien zal men uitreksels kunnen geven uit de wet, zeer duidelijk en zeer eenvoudig, waarin het minimum wordt aangegeven, wat strikt noodig is, en waaruit iedereen terstond kan nagaan volgens welken maatstaf hij belast is.

Men houde mij ten goede dat ik in dit opzicht eene reserve maak, mij bereid verklaarende het bezwaar, zoo dat mogelijk is, op te lossen; maar dan op de minst kostbare wijze.

Wat ik ook verwacht had, nooit had ik vermoed, dat de aanhef mijner Memorie van Beantwoording betreffende dit hoofdstuk zou gequalificeerd worden als inhumanaan. De inhumaniteit bestaat, volgens den heer van Nispen tot Pannerden, daarin, dat ik herinnerd heb aan het feit, dat in de wet op de vermogensbelasting niet gesproken wordt van de 4 pet. waarop die belasting is gegrond. Het is waar ik had aan het geschrevene moeten toevoegen: „gelijk men weet”. Welnu men zij zoo goed die woorden er bij te denken; dan is de humaniteit gered.

Wat dezelfde spreker over het Personeel gezegd heeft, zal ten volle mijne aandacht hebben. Zijn wenk: pas de wet mild, zacht en kalm toe, wordt reeds opgevolgd. Ik verzeker dat het van het begin van mijn optreden mijn streven geweest is naar die beginselen te handelen. Ik vind daartoe te meer aanleiding, omdat mij bij audientiën en andere gelegenheden gebleken is dat men de wet op het Personeel, vooral wat de haardsteden betreft, dikwijls nog niet goed kent. Zoodra ik dit bespeurde, maakte de gedachte zich van mij meester: laat mildheid en niet het strenge recht hier regeeren.

Mij rest thans nog te spreken over hetgeen de heer van Lier

2. Vaststelling der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1898. (Beraadslaging over hoofdstuk VII B.)

gezegd heeft omtrent het overgangsrecht op effecten.

Dat recht, zeide hij, is op zich zelf zoo onbillijk niet; de fout ligt daarin, dat geene rekening gehouden wordt met het passief; dat effecten belast worden zonder aftrek wegens schuld.

Ik ben het volkomen met den geachten afgevaardigde eens, dat daarin eene ernstige grief tegen dat recht gelegen is; maar men zal erkennen dat het zeer moeilijk is na te gaan welke lasten kleven op een speciaal deel der nalatenschap. Men kan de schulden stellen tegenover het geheele actief, maar moeilijk tegenover een deel daarvan. Hetgeen de heer van Lier wenscht, is alleen mogelijk wanneer een vermogen uitsluitend bestaat uit effecten en schuldvorderingen; bestaat het ook uit andere zaken, dan is het moeilijk uit te rekenen welk deel de activa betreft, die met overgangsrecht belast zijn.

Eene regeling te maken, die aan dat bezwaar te gemoet komt, levert — men zal het erkennen — praktisch groote bezwaren op.

Ik meen hiermede de voornaamste punten, die besproken zijn, te hebben beantwoord.

De heer **Prins**: Mijnheer de Voorzitter! Wegens het ver gevorderde uur zal ik in geene repiek treden op de rede van den Minister. Ik wensch alleen eene beschuldiging van mij af te werpen, door den Minister op mij geworpen, doordat, tot zijn leedwezen, in het Voorloopig Verslag met geen enkel woord over de muntquaestie was gesproken.

Ik heb echter in mijne afdeeling wel degelijk dat punt ter sprake gebracht in hetzelfde verband tot de leening zooals ik dit heden heb gedaan. Maar de muntquaestie wordt algemeen als een mysterie beschouwd en werd daarover verder niet gesproken, en verwondert mij derhalve niet, dat de rapporteur alleen in het Verslag heeft opgenomen dat op de bekende gronden op het aangaan eener leening werd aangedrongen.

De heer **Melvil van Lynden**. Mijnheer de Voorzitter! Een woord slechts. Indien er onduidelijkheid is, zal de schuld daarvan wel aan mij liggen. Maar het is mijne bedoeling geweest te verlangen dat aan eigenaren tusschen wie de grenzen worden vastgesteld niet alleen de kaart zal worden vertoond, maar dat eene contradictoire behandeling op het terrein zal plaats hebben, al wensch ik ook, dat aan de eigenaars de kaart worde ver-

toond vorens die in het kadastrale plan worde opgenomen.

Nu werpt de Minister mij tegen: maar hoevele menschen zijn er die in staat zijn zulke kaarten te beoordeelen? Ik antwoord: hoevele menschen die de tusschenkomst van een notaris inroepen, hebben verstand van akten en wat daarmede verband houdt? Toch vindt men er geen bezwaar in om een notaris met het opmaken der akte te belasten, omdat men in hem vertrouwen stelt op grond van zijne bekwaamheid en ervaring.

Hetzelfde moet mijns inziens gelden ten opzichte van de landmeters. Wanneer men het over de grenzen op het terrein eens is, kan men het in kaart brengen daarvan gerust aan den landmeter overlaten, te meer omdat men alleen wenscht dat die kaarten bewijskracht zullen hebben, *behoudens tegenbewijs*.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wetsontwerp* zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

IV. VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK XI (ONVOORZIENE UITGAVEN) DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1898. (2)

Dit *wetsontwerp* wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt gesloten.

VERBETERINGEN.

In de rede van den heer *van Alphen*, voorkomende op bladz. 158, kol. 1, reg. 12 v. b., staat: *binnengaats*; lees: *buitengaats*.

Op bladz. 171, kol. 1, reg. 23 v. b., staat: en Reekers; lees: Reekers en Rutgers van Rozenburg.

In de rede van den heer *Melvil van Lynden*, voorkomende op bladz. 173, kol. 1, reg. 5 v. b., staat: behandelen; lees: beoordeelen.